

TÜRKİYE KALKINMA BANKASI A.Ş.

**UYGUN YATIRIM ALANLARI
ARAŞTIRMASI**

BİNGÖL

YUYAA/98-13-15

**HAZIRLAYAN
MUSTAFA TOSUN
UZMAN**

ARAŞTIRMA MÜDÜRLÜĞÜ

**Temmuz 1998
ANKARA**

TKB MATBAASI

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
BİNGÖL İLİNE AİT GENEL BİLGİLER	1
GİRİŞ	2
1. COĞRAFİ KONUM VE İKLİM ÖZELLİKLERİ	3
1.1. Coğrafi Konum ve Doğal Yapı.....	3
1.2. İklim Özellikleri ve Bitki Örtüsü.....	4
2. ULAŞIM, ENERJİ VE ALTYAPI DURUMU.....	5
2.1. Ulaşım	5
2.2. Enerji ve Altyapı Durumu.....	6
3. EKONOMİK VE SOSYAL YAPI	8
3.1. Gelişmişlik Düzeyi	8
3.2 Nüfus ve İstihdam.....	10
3.3. Eğitim	13
3.4. Sağlık.....	15
3.5. Tarımsal, Hayvansal Etkinlikler ve Ormancılık.....	16
3.5.1. Bitkisel Üretim	16
3.5.2. Hayvancılık.....	22
3.5.3. Ormancılık.....	25
3.6. Madencilik.....	27
3.7. İmalat Sanayii.....	28
3.8. Turizm	32
3.9. Teşvik Durumu	35
3.10. Ticaret, Bankacılık ve Gelir Durumu.....	36
3.11 Yatırımlarda Devlet Yardımları.....	45
4. ÖNERİLEN YATIRIM KONULARININ DEĞERLENDİRME KRİTERLERİNE GÖRE SINIFLANDIRILMASI	58
4.1. Değerlendirme Kriterleri	58
4.2. Uygun Yatırım Konuları.....	60
4.2.1. Doğal Kaynak Potansiyelini Değerlendirmeye Yönelik Yatırımlar	60
4.2.2. Talebi Karşılamaya Yönelik Yatırımlar.....	61
4.3. Değerlendirme Kriterlerine Göre Önerilerin Sınıflandırılması	62
5. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	70
YARARLANILAN KAYNAKLAR	72

TABLÖLAR LİSTESİ

	SAYFA NO
TABLO 1 : İl Merkezinin Diğer İlçelere ve Önemli Merkezlere Uzaklığı	6
TABLO 2 : İl Elektrik Tüketiminin Abone Gruplarına Göre Türkiye ve Doğu Anadolu Bölgesi İçindeki Yeri.....	7
TABLO 3 : Kişi Başına Elektrik Tüketimi Açısından Bingöl İlinin Bölge İlleri İle Karşılaştırılması.....	7
TABLO 4 : Bingöl İline Bağlı İlçelerin Gelişmişlik Sıralaması	9
TABLO 5 : Sayım Yılları İtibariyle Türkiye ve Bingöl İl Nüfusunun Gelişimi.....	10
TABLO 6 : İl Nüfusunun İlçelere Göre Dağılımı ve Nüfus Yoğunluğu.....	11
TABLO 7 : Bingöl İli İktisaden Faal Nüfusunun Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı ve Türkiye Karşılaştırması	12
TABLO 8 : İş ve İşçi Bulma Kurumuna Yapılan Başvurular ve İşe Yerleştirilenler.....	13
TABLO 9 : Okur-Yazarlık ve Bitirilen Son Öğretim Kurumuna Göre Nüfus.....	14
TABLO 10 : İldeki Eğitim-Öğretim Kurumları ve Öğrenci Sayısı	14
TABLO 11 : Bingöl İli Yataklı Tedavi Kurumlarının Çalışmaları.....	15
TABLO 12 : İl Tarım Alanlarının Kullanım Amaçlarına Göre Dağılımı	17
TABLO 13 : Sulanan Tarım Alanlarının Sulama Biçimleri İtibariyle Dağılımı	17
TABLO 14 : Bingöl İli Tarla Ürünleri Üretim ve Verim Durumu.....	18
TABLO 15 : Bingöl İli Sebze Ürünleri Üretim ve Verim Durumu.....	19
TABLO 16 : Bingöl İli Meyve Ürünleri Üretim Durumu.....	20
TABLO 17 : Bingöl İli Tarımsal Araç ve Gereç Sayısı.....	21
TABLO 18 : Bingöl İli Gübre Kullanımı ve Gübrelenen Alan	21
TABLO 19 : Bingöl İli Tarımsal Mücadele İlaçları Tüketimi.....	22
TABLO 20 : Bingöl İli Hayvan Varlığı.....	23
TABLO 21 : Bingöl İlinde Kesilen ve Sağılan Hayvan Sayıları.....	24
TABLO 22 : Bingöl İli Hayvansal Ürünler Üretimi.....	25

	SAYFA NO
TABLO 23 : İşletme Şefliklerine Göre İlerdeki Orman Alanları.....	25
TABLO 24 : İlerdeki Orman Alanlarının İşletme Şeflikleri ve Ağaç Cinslerine Göre Dağılımı ..	26
TABLO 25 : Bingöl İli Orman Ürünler Üretimi.....	26
TABLO 26 : Karlıova Linyit Sahaları Rezerv Durumu.....	27
TABLO 27 : Genç İlçesi Demir Yataklarının Dağılımı ve Niteliği.....	28
TABLO 28 : Bingöl Ticaret ve Sanayi Odası'na Kayıtlı İşyerlerinin Kuruluş Türlerine Göre Dağılımı	30
TABLO 29 : İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Bingöl İlindeki İşyeri Sayıları.....	31
TABLO 30 : Bingöl İlindeki Belediye Belgeli Turizm Tesisler	34
TABLO 31 : Yıllar İtibariyle Bingöl İline Gelen Turist Sayısı	34
TABLO 32 : Bingöl İline Verilen Teşvik Belgelerinin Türkiye ve Doğu Anadolu Bölgesi İle Karşılaştırılması	35
TABLO 33 : Bingöl İli Mevduat Dağılımı	37
TABLO 34 : Banka Mevduatı Açısından Bingöl İlinin Doğu Anadolu Bölgesi İlleri İle Karşılaştırılması	37
TABLO 35 : Bingöl İli Kredi Dağılımı	38
TABLO 36 : Banka Kredileri Açısından Bingöl İlinin Doğu Anadolu Bölgesi İlleri İle Karşılaştırılması.....	39
TABLO 37 : Kredi/Mevduat Oranı Açısından Bingöl İlinin Diğer İller İle Karşılaştırılması	40
TABLO 38 : Bingöl İli Gayri Safi Yurtiçi Hasılasının Sektörlere Göre Dağılımı (1987 Yılı Üretici Fiyatlarıyla) (Milyon TL)	41
TABLO 39 : Bingöl İli Gayri Safi Yurtiçi Hasılasının Sektörlere Göre Dağılımı (1987 Yılı Üretici Fiyatlarıyla) (%)	42
TABLO 40 : Bingöl İli GSYİH'sının Doğu Anadolu Bölgesi GSYİH'sı İçindeki Yeri	43
TABLO 41 : Kişi Başına Bingöl İli Gayri Safi Yurtiçi Hasılası.....	44
TABLO 42: Tarım ve Hayvancılık Sektöründe Önerilen Yatırım Konularının Görelî Avantaj Durumuna Göre Seçimi.....	63
TABLO 43 : İmalat Sanayiinde Önerilen Yatırım Konularının Görelî Avantaj Durumuna Göre Seçimi.....	65
TABLO 44 : Önerilen Yatırım Konularının Tahmini Yatırım Tutarı ve İstihdam Durumu....	69

BİNGÖL İLİNE AİT GENEL BİLGİLER

<i>Yüzölçümü</i>	8.125 km²
<i>Nüfusu (1990)</i>	250.966
<i>Yıllık ortalama nüfus artış hızı</i>	%0 7.68
<i>Nüfus yoğunluğu</i>	31
<i>Şehirleşme Oranı</i>	%34.5
<i>Okur – yazarlık oranı</i>	% 61.3
<i>Kişi başına elektrik tüketimi (1996)</i>	177 kWh
<i>Onbin kişiye düşen hastane yatağı sayısı</i>	12.3
<i>Onbin kişiye düşen hekim sayısı</i>	1.43
<i>İktisaden faal nüfusun tarım sektöründeki payı</i>	% 79,61
<i>İktisaden faal nüfusun sanayi sektöründeki payı</i>	% 1.93
<i>Fakülte ve Yüksekokul bitirenlerin okul bitirenlere oranı</i>	% 2.8
<i>İle verilen yatırım teşvik belgelerinin toplam yatırım tutarı (1996)</i>	38.770 milyon TL.
<i>Banka şube sayısı (1997)</i>	13
<i>İl GSYİH'sının Türkiye GSYİH'sı içindeki payı (1996)</i>	Onbinde 9.78
<i>Toplam banka mevduatının Türkiye toplam banka mevduatı içindeki payı (1996)</i>	Onbinde 4.87
<i>Toplam banka kredilerinin Türkiye toplam banka kredileri içindeki payı (1996)</i>	Onbinde 2
<i>Kişi başına düşen banka mevduatı (1996)</i>	11.903.864 TL.
<i>Kişi başına düşen banka kredileri (1996)</i>	3.080.160 TL.

GİRİŞ

Ülkemizin kalkınmasında tarımsal etkinliklerin yanısıra, sanayileşme yolunda gerçekleştirilen girişimler ve mevcut kaynakların rasyonel ve verimli olarak kullanılmalari kritik bir önem taşımaktadır. Sanayileşme süreci içerisinde mevcut sanayi yapısının geliştirilmesine ek olarak, geleceğe yönelik yeni endüstrilerin devreye sokulması doğrultusunda gerekli araştırma ve değerlendirmelerin yapılması gerekmektedir.

Bu bağlamda, kurulacak sanayi tesisleri için bölge, ülke ve uluslararası pazarlar bazında arz-talep analizi yapılması, sanayi dalları arasındaki dikey ve yatay entegrasyon koşullarının incelenmesi ve bu amaçla kurulacak olan sanayinin ileriye ve geriye doğru bağlantılarının araştırılması, hammadde kaynaklarına ve pazara yakınlık gibi faktörlerin gözönüne alınarak rasyonel kuruluş yerinin tespiti, optimum ölçek büyüklüğü ile uygun teknolojinin belirlenmesi ve yörenin işgücü potansiyelinin ve istihdam imkanlarının incelenmesi büyük önem taşımaktadır. Ayrıca geleceğe dönük endüstrilerin kurulabilmesi için, yüksek teknolojilerin (elektronik, bio-genetik teknolojisi vb.) kullanıldığı sanayi dallarının incelenmesi, talepteki değişmelere çok kısa bir zamanla uyum gösterebilen "esnek üretim sistemleri" nin değerlendirilmesi ve uluslararası pazarlarda rekabet gücüne sahip sanayi kollarının belirlenmesi gerekmektedir.

Bu çalışma, iktisadi ve sosyal yapısı büyük ölçüde tarıma ve tarımsal kaynak potansiyeline bağlı olan Bingöl ilinde, gelecekteki tarımsal ve sınai üretim yapısının alternatif üretim konuları ile zenginleştirilmesi hususunda ortaya çıkan zorunluluktan hareketle, çeşitli bulguları saptamak, kullanılmayan potansiyelleri ortaya çıkarmak ve bunların ışığında yapılacak değerlendirmelerle uygun yatırım konularının belirlenmesine yöneliktir.

Bingöl ili genelinde yapılan incelemeler sonucu öngörülen yatırım konuları, bir ön değerlendirme egzersizi niteliğinde olup, yatırımlara ve/veya yeni üretim alanlarına

yönelme kararı verildiği takdirde, konu ile ilgili daha detaylı araştırmaların yapılması ve fizibilite etüdlerinin hazırlanması gerekmektedir.

1. COĞRAFI KONUM VE İKLİM ÖZELLİKLERİ

1.1. Coğrafi Konum ve Doğal Yapı

Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat bölümünde yer alan Bingöl ili, 38° 27' ve 40° 27' doğu boylamlarıyla, 41° 20' ve 39° 54' kuzey enlemleri arasında bulunmaktadır.

Bingöl, doğuda Muş, kuzeyde Erzincan ve Erzurum, batıda Tunceli ve Elazığ, güneyde ise Diyarbakır ili ile komşudur.

Doğu Anadolu'nun yüksek yaylalarıyla daha batıdaki engebeli alanlar arasında bir geçiş niteliği taşıyan il topraklarının % 83'ünü çoğu kez 2.000 metreyi aşan dağlar kaplar. Dağların arasına sıkışmış ovalar, il topraklarının % 2'den biraz fazlasını; yaylalar ve platolar ise %14,4'ünü oluşturmaktadır.

Murat Irmağı Vadisi ve çevredeki küçük düzlükler dışında hemen hemen hiç engesiz alanı bulunmayan il topraklarının geniş bir bölümü lav örtüsüyle kaplıdır. Tektonik olayların yol açtığı kırılmalar sonucu oluşan bu volkanik alanların en çok görüldüğü yer ise Peri Suyu ile Göynük Çayı arasında kalan bölgedir.

Bingöl ili 8.125 km²'lik yüzölçümü ile ülke topraklarının %1.06'sını kaplamaktadır. 1990 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre il nüfusu 250.966 olup, kilometrekare başına 31 kişi düşmektedir. Nüfus yoğunluğu bakımından km² başına 51 kişi ile merkez ilçe ilk sırada yer alırken; km² başına 9 kişi ile Yayladere ilçesi, nüfus yoğunluğunun en düşük olduğu ilçe konumundadır.

1.2. İklim Özellikleri ve Bitki Örtüsü

Bingöl ili karasal iklim koşullarının egemen olduğu bir bölgede yer alır. Denizden yüksekliğinin fazla oluşu nedeniyle hava sıcaklığının düşük olduğu ilde, kış mevsimi oldukça soğuk ve sert geçmektedir. Yaz ve sonbahar dönemleri ise kuraktır.

Bingöl ilinde ortalama sıcaklık, Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki bir çok ilden daha yüksektir. Merkez ilçede yıllık sıcaklık ortalaması 12.1 °C iken bu değer Erzurum'da 6.0°C, Ağrı'da 6.1 °C, Elazığ'da 13.0 °C, olarak saptanmıştır. Merkez ilçede en yüksek sıcaklık 1965 Temmuzunun 17 ve 19. günlerinde 41.2 °C, en düşük sıcaklık ise 1967 Şubatının 2'sinde -20.5 °C olarak ölçülmüştür. Bingöl'de en soğuk ay, ortalama -1.4 °C ile Ocak, en sıcak ay ise ortalama 26.7 °C ile Temmuz ayıdır.

İlde mevsimlere göre düzenli bir dağılım göstermeyen yağışlar, çoğunlukla kış ve ilkbahar aylarında görülür. Bingöl'de ortalama kar yağışlı günler sayısı 22.3'tür. İl merkezinde karla örtülü günler sayısı ise ortalama olarak 80.4'tür.

Orman bakımından Doğu Anadolu'nun en zengin bölgelerinden biri olan Bingöl ilinin yaklaşık % 14'ü ormanlarla kaplıdır. İlde oldukça yaygın bulunan ve 900 m. dolayındaki yüksekliklerden başlayan meşelikler daha çok mazi meşesinden (*puercus infectorial*) oluşmaktadır.

Kimi yerde seyrek kimi yerde de yoğun bir görünümde olan meşe ormanlarının arasında ardıç ağaçları da bulunmaktadır. Karasal iklim özelliklerinin egemen olduğu kesimlerde de meşe koruları yaygındır.

Bingöl il toprakları çayırılık bakımından da oldukça zengindir. Alp otlakları ya da çayırları denilen ve genellikle dağlık alanlar da bulunan bu ot türleri kar örtüsü altında kalsa bile tüm yıl boyunca yeşil kalabilmektedir. Oldukça gür olan bu çayırlar, derinliği az

olan topraklar üzerinde gelişir. İl topraklarındaki bitki örtüsünün büyük bir bölümünü bu tür çayırlar oluşturmaktadır.

2. ULAŞIM, ENERJİ VE ALTYAPI DURUMU

2.1. Ulaşım

Bingöl ili Doğu Anadolu Bölgesi'nde doğu-batı yönünde uzanan ana karayollarının birinin üzerindedir. Bu karayolu batıda Malatya ve Elazığ'dan gelerek Bingöl'e ulaşır ve doğuda Van Gölü'nün güney kıyılarını izleyerek İran sınırına ulaşır. Diyarbakır-Erzurum bağlantısını kısaltmak amacıyla açılan devlet karayolu da Bingöl ilini kuzeyden güneye kateder.

İl genelindeki devlet ve il yolu toplamı 654 km. olup, bu yollardan 257 km'si asfalt, 240 km'si stabilize, 57 km'si toprak yoldur. Genç, Karlıova ve Solhan ilçelerinin il merkezi ile olan bağlantıları asfalt; Adaklı, Kiğı, Yayladere ve Yedisu ilçelerini il sınırları içinden Bingöl merkez ile bağlantısını sağlayan yol ise stabilize'dir.

Bingöl, Doğu Anadolu Bölgesi'ni batıdan doğuya kateden demiryolu hatlarından birinin üzerindedir. Kuzey ve güneyden gelen demiryolları Malatya'da birleşir ve Elazığ'dan sonra Bingöl sınırlarına girerek doğuda ise Tatvan ve Kapıköy sınır kapısına kadar uzanır.

Bingöl il merkezinin ilçelerine ve önemli merkezlere olan uzaklığı Tablo(1)'de verilmektedir.

TABLO 1 : İL MERKEZİNİN DİĞER İLÇELERE VE ÖNEMLİ MERKEZLERE UZAKLIĞI

İL ADI	UZAKLIK (Km)	İLÇE ADI	UZAKLIK (Km)
Ankara	915	Adaklı	78
İstanbul	1312	Genç	20
İzmir	1464	Karlıova	70
Diyarbakır	144	Kiğı	75
Adana	655	Solhan	57
Erzurum	180	Yayladere	155
Gaziantep	464	Yedisu	125

KAYNAK : Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü

2.2. Enerji ve Altyapı Durumu

Bingöl ili elektrik enerjisi ihtiyacını enterkonnekte sistemden (ulusal enerji ağından) temin etmektedir.

Bingöl ilinde 1996 yılında toplam elektrik tüketimi 44.503.000 kwh olup, kişi başına düşen elektrik tüketimi 177 kwh'dır.

1996 yılı itibariyle elektrik tüketiminin %4.4'ü sanayi kesiminde (küçük ve büyük sanayide) gerçekleşirken, %47.9'ü meskenlerde, %10.7'si ticarethanelerde, %20'si köy ve diğer halk hizmetlerinde, %17'si de resmi dairelerde gerçekleşmiştir.

Bingöl ili elektrik enerjisi tüketiminin Türkiye geneli ve Doğu Anadolu Bölgesi içindeki payı incelendiğinde şu tespitler yapılabilmektedir: 1996 yılı itibariyle il toplam elektrik enerjisi tüketimi, Türkiye elektrik enerjisi tüketiminin onbinde altısını, Doğu Anadolu Bölgesi elektrik enerjisi tüketiminin ise %1.9'unu oluşturmaktadır. Bingöl ili elektrik enerjisi tüketiminin abone gruplarına göre dağılımı ile Türkiye ve Doğu Anadolu Bölgesi içindeki payları Tablo(2)'de verilmektedir.

TABLO 2 : İL ELEKTRİK ENERJİSİ TÜKETİMİNİN ABONE GRUPLARINA GÖRE TÜRKİYE VE DOĞU ANADOLU BÖLGESİ İÇİNDEKİ YERİ (MWh)

Abone Türü	1995			1996			1996 (%)	
	Türkiye (1)	Doğu Anadolu Bölgesi (2)	Bingöl (3)	Türkiye (1)	Doğu Anadolu Bölgesi (2)	Bingöl (3)	(3)/(1)	(3)/(2)
Mesken	14.492.548	582.753	18.263	16.394.195	667.821	21.297	0,13	3,2
Ticarethane	4.195.226	88.444	2.114	5.740.904	127.611	4.744	0,08	3,7
Resmi Daire	3.011.571	104.487	5.856	3.002.469	193.139	7.608	0,25	3,9
Sanayi	38.007.406	846.050	1.571	40.638.270	919.545	1.964	0,005	0,2
Diğer	7.687.153	448.075	11.262	8.380.762	431.292	8.890	0,10	2,1
TOPLAM	67.393.903	2.108.801	39.066	74.156.600	2.339.408	44.503	0,06	1,9

KAYNAK : TEDAŞ.

Türkiye geneli ve Doğu Anadolu Bölgesi içinde en düşük payın sanayi kesimine ait oluşu dikkat çekmektedir.

Bingöl ilinde kişi başına tüketilen elektrik enerjisinin Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki diğer iller içindeki yeri de Tablo(3)'de verilmektedir.

TABLO 3 : KİŞİ BAŞINA ELEKTRİK TÜKETİMİ AÇISINDAN BİNGÖL İLİNİN BÖLGE İLLERİ İLE KARŞILAŞTIRILMASI (1996)

İLLER	KİŞİ BAŞINA DÜŞEN ELEKTRİK ENERJİSİ (kwh)
Ağrı	160
Bingöl	177
Bitlis	165
Elazığ	1.468
Erzincan	414
Erzurum	390
Hakkari	343
Kars	343
Malatya	704
Muş	188
Tunceli	321
Van	227
Ardahan	221
Iğdır	219
BÖLGE ORTALAMASI	432
TÜRKİYE ORTALAMASI	1.183

KAYNAK : TEDAŞ.

Bingöl ilindeki kişi başına elektrik tüketiminin bölge ve Türkiye ortalamasının oldukça altında görülmektedir.

Bingöl ili şehir merkezlerinde içmesuyu sorunu henüz tam anlamı ile çözümlenmemiş durumdadır. İller Bankası'nca yürütülen Kürük Suyu Projesi'nin bitirilmesi halinde il ve Genç İlçe merkezlerinin uzun dönemli su sorununa çözüm getirilmiş olacaktır.

İlde, Türk Telekomünikasyon A.Ş. hizmet ağı çerçevesinde sağlanan gelişmelerle birlikte özellikle son yıllarda telefon haberleşmesi ve posta hizmetlerinde önemli ilerlemeler sağlanmıştır. Sökonusu çalışmalar sonucunda il genelindeki telefon santrallerinin kapasite toplamları 23.020 düzeyine ulaşmıştır.

İl genelindeki devlet ve il yolu toplamı ise 654 km. olup bu yollardan 257 km.'si asfalt, 240 km.'si stabilize, 57 km.'si de toprak yoldur. Genç, Karlıova ve Solhan ilçelerinin il merkezine olan bağlantıları asfalttır. Adaklı, Kiğı, Yayladere ve Yedisu ilçelerinin il sınırları içinden Bingöl merkez ile bağlantısını sağlayan yol ise stabilize dir.

3. EKONOMİK VE SOSYAL YAPI

3.1. Gelişmişlik Düzeyi

Bingöl, 1996 yılı itibariyle Türkiye genelinde iller-arası sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi bakımından **5. Derece Gelişmiş İller** arasında ve 73. sırada yer almaktadır. Tamamı Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde olmak üzere 17 ili kapsayan **bu grubun genel karakteristiği şöyle özetlenebilir:**

- Bu gruptaki illerin tamamı, Kalkınmada Birinci Derecede Öncelikli İller kapsamındadır.

- Grupta yer alan illerde, nüfusun yaklaşık olarak %60'ı kırsal kesimde yaşamaktadır.
- Ülke genelinde kilometrekareye ortalama 73 kişi düşerken bu gruptaki illerde 40 kişi düşmektedir.
- Nüfus artış hızı, ülke ortalamasının yaklaşık yarısı düzeyinde iken doğurganlık hızı, ortalamanın iki katıdır. Doğurganlık hızının yüksek olmasının yanında nüfus artış hızının düşük olması, bu illerden diğer gruptaki illere yoğun bir göç yaşandığını göstermektedir.
- İstihdamın büyük bir bölümü tarım ağırlıklı olmakla beraber, kırsal nüfus başına düşen tarımsal ürünler üretimi, ülke ortalamasının altında bulunmaktadır. Tarımsal verimlilik düşük olduğu gibi, tarım sektöründe önemli bir gizli işsizlik sorunu da bulunmaktadır.
- Grubu oluşturan illerde genel olarak sanayi ve hizmetler sektörlerinin gelişmediği görülmektedir.
- Bu gruptaki iller, ülke ortalama gelir seviyesinin yarısının altında gelire sahiptirler.
- Gelirin düşük olması nedeniyle, tasarruf ve kredi imkanları yeterli düzeyde değildir.

Bingöl iline bağlı ilçelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması Tablo(4)'te verilmiştir.

TABLO 4 : BİNGÖL İLİNE BAĞLI İLÇELERİN GELİŞMİŞLİK SIRALAMASI (1996)

İLÇE	858 İlçe İçinde Gelişmişlik Sırası	İl İçinde Gelişmişlik Sırası
Merkez	330	1
Kiğı	631	2
Yayladere	735	3
Solhan	777	4
Karlıova	785	5
Genç	799	6
Adaklı	817	7
Yedisu	838	8

KAYNAK : İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (1996) , DPT.

3.2. Nüfus ve İstihdam

1990 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre Bingöl ilinin toplam nüfusu 250.966'dır. Nüfus büyüklüğüne göre 65. sırada yer alan Bingöl ilinin, 1985-1990 dönemindeki yıllık nüfus artış hızı binde 7.68'dir. İl nüfusunun %34.5'i il ve ilçe merkezlerinde, %65.5'i de bucak ve köylerde yaşamaktadır.

Nüfus sayımı yıllarına göre Türkiye ve Bingöl nüfusundaki gelişmeler ve yıllık nüfus artış hızları Tablo (5)'de verilmiştir.

TABLO 5 : SAYIM YILLARI İTİBARIYLA TÜRKİYE VE BİNGÖL İL NÜFUSUNUN GELİŞİMİ

YILLAR	TÜRKİYE (1)		BİNGÖL (2)		(%)(2) / (1)
	Nüfus	Artış Hızı (%0) *	Nüfus	Artış Hızı (%0) *	
1955	24.064.763	27.75	113.341	-	0,47
1960	27.754.820	28.53	131.364	29.95	0,47
1965	31.391.421	24.63	150.521	27.60	0,48
1970	35.605.176	25.19	177.951	34.05	0,50
1975	40.347.719	25.01	210.804	34.46	0,52
1980	44.736.957	20.65	228.702	16.43	0,51
1985	50.664.458	24.88	241.548	10.99	0,48
1990	56.473.035	21.71	250.966	7.68	0,44

NOT(*): Ortalama yıllık nüfus artış hızını göstermektedir.

KAYNAK : DİE, "1990 Genel Nüfus Sayımı" Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri

Tablodan görüldüğü gibi 1955 yılı itibariyle Türkiye nüfusunun %0.47'sini oluşturan Bingöl il nüfusu, 1975 yılına kadar Türkiye ortalamasının üzerinde artış göstermiştir. 1980 sayımı ile birlikte bu durum tersine dönmüş ve 1990 yılı itibariyle il nüfusunun Türkiye içindeki payı %0.44 seviyesine kadar gerilemiştir. Bu tespit, özellikle sözkonusu yıldan itibaren ilin bir göç olgusu ile karşı karşıya bulunduğu göstergesi niteliğindedir.

İl nüfusunun ilçelere göre dağılımı ve km²'ye düşen kişi miktarı (nüfus yoğunluğu) ise Tablo (6)'da verilmektedir.

TABLO 6 : İL NÜFUSUNUN İLÇELERE GÖRE DAĞILIMI VE NÜFUS YOĞUNLUĞU

İLÇE ADI	ŞEHİR NÜFUSU	KÖY NÜFUSU	TOPLAM NÜFUS	YÜZÖLÇÜMÜ (Km ²)	NÜFUS YOĞUNLUĞU (Kişi/km ²)
Merkez	41.590	53.855	95.445	1.854	51
Adaklı	4.548	14.971	19.519	879	22
Genç	11.545	32.169	43.714	1.646	27
Karlıova	8.504	24.753	33.257	1.349	25
Kiğı	4.544	6.894	11.438	438	26
Solhan	12.191	23.101	35.292	1.114	32
Yayladere	1.294	2.313	3.607	419	9
Yedisu	2.432	6.262	8.694	426	20
TOPLAM	86.648	164.318	250.966	8.125	31

KAYNAK : DİE, "1990 Genel Nüfus Sayımı" Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri

1990 Genel Nüfus sayımı sonuçlarına göre, şehir nüfusunun en yoğun olduğu ilçe olarak Merkez ilçe ilk sırada yer almaktadır. 95.445 nüfusa sahip olan Merkez ilçenin %43.57'si ilçe merkezinde, %56.43'ü de köylerde yaşamaktadır. Merkez ilçeden sonra Kiğı ilçesi yaklaşık %40 düzeyindeki şehir nüfusu ile ikinci sırada yer almaktadır. İlde şehir nüfusunun oran itibarıyla en düşük olduğu ilçe ise Adaklı ilçesidir. 19.519 nüfuslu ilçenin %23.30'u şehir merkezinde, %76.70'i ise köylerde yaşamaktadır.

8.125 km² yüzölçümüne sahip olan Bingöl ilinde kilometrekareye 31 kişi düşmektedir. İlde nüfus yoğunluğunun en yüksek olduğu ilçe kilometrekareye 51 kişi ile Merkez ilçedir. Nüfus yoğunluğu açısından ikinci sırada Solhan ilçesi yer almaktadır. 1.114 km² yüzölçümüne sahip olan ilçenin nüfusu 35.292'dir. İlde nüfus yoğunluğunun en düşük olduğu ilçe ise Yayladere ilçesidir. 419 km² yüz ölçümüne sahip Yayladere ilçesinde km²'ye düşen kişi miktarı 9'dur.

İlde 12 yaş üstü faal nüfus, toplam nüfusun %45.10'unu oluşturmaktadır. Bingöl ili iktisaden faal nüfusunun, iktisadi faaliyet kollarına göre dağılımı Tablo (7)'de verilmiştir.

TABLO 7 : BİNGÖL İLİ İKTİSADEN FAAL NÜFUSUNUN FAALİYET KOLLARINA GÖRE DAĞILIMI VE TÜRKİYE KARŞILAŞTIRMASI

FAALİYET KOLLARI	TÜRKİYE		DOĞU ANADOLU BÖLGESİ		BİNGÖL	
	İstihdam	%	İstihdam	%	İstihdam	%
Ziraat, Avcılık, Ormancılık ve Balıkçılık	12.547.796	53,70	1.581.564	71,93	85.848	79,61
Madencilik ve Taş Ocakçılığı	130.823	0,6	4.664	0,21	36	0,03
İmalat Sanayii	2.781.717	11,90	76.754	3,49	1.936	1,79
Elektrik, Gaz ve Su	80.324	0,3	6.076	0,28	116	0,11
İnşaat	1.184.242	5,1	70.210	3,19	4.132	3,83
Ticaret, Lokanta ve Oteller	1.854.306	7,9	80.764	3,67	2.897	2,69
Ulaştırma, Haberleşme ve Depolama	775.427	3,3	45.738	2,08	1.574	1,46
Mali Hizmetler, Sigorta, Aracı ve Yardımcı Hiz.	541.742	2,3	14.116	0,64	330	0,31
Toplum Hizmetleri, Sosyal ve Kişisel Hizmetler	3.344.033	14,30	312.577	14,22	10.892	10,10
İyi Tanımlanmamış Faaliyetler	141.483	0,6	6.442	0,29	74	0,07
T O P L A M	23.381.893	100,0	2.198.905	100,0	107.835	100,0

KAYNAK : DİE, "1990 Genel Nüfus Sayımı" Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri

Tablodan da görüldüğü gibi, il iktisadi faal nüfusunun %79.61 gibi büyük bir çoğunluğu tarım sektöründe istihdam edilmektedir. Bu oran Türkiye genelinde % 53,70 ve Doğu Anadolu Bölgesinde de % 71,93 düzeyindedir. Tarım sektöründe çalışan sayısı 85.848 olup, bunun %55'ini kadınlar oluşturmaktadır. İmalat sanayiinde çalışan nüfusun toplam istihdam içindeki payı Türkiye genelinde %11.90 ve Doğu Anadolu Bölgesinde ise %3.49 iken, Bingöl ilinde %1.79 gibi oldukça düşük bir düzeydedir.

İl iktisadi faal nüfusunun %54'ünü erkek, %46'sını ise kadın nüfusu oluşturmaktadır. Bu durum tarım sektörü dışındaki faaliyet kollarında erkek nüfusunun, kadın nüfusa göre daha yüksek oranlarda istihdam edildiğini göstermektedir.

İş ve İşçi Bulma Kurumu Bingöl Şube Müdürlüğü verileri incelendiğinde; 1996 yılında kuruma 87 adet yeni iş başvurusunda bulunulduğu ve 388 kişinin de bir işe yerleştirildiği görülmektedir. Yıllar itibariyle İş ve İşçi Bulma Kurumuna yapılan başvurular ve işe yerleştirilenler Tablo(8)'de verilmektedir.

TABLO 8 : İŞ VE İŞÇİ BULMA KURUMUNA YAPILAN BAŞVURULAR VE İŞE YERLEŞTİRİLENLER

YILLAR	BAŞVURU	İŞE YERLEŞTİRİLME
1994	169	475
1995	84	114
1996	87	388
TOPLAM	340	977

KAYNAK : İş ve İşçi Bulma Kurumu Bingöl Şube Müdürlüğü

Tablodan görüldüğü üzere, 1994-1996 yılları arasında kuruma 340 adet yeni iş başvurusunda bulunulmuştur. Yine aynı dönem itibariyle iş talebi karşılananların sayısı ise 977'ye ulaşmış bulunmaktadır.

3.3. Eğitim

1990 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre, Bingöl ilinde 6 yaş ve üzeri nüfusun içinde okuma-yazma bilenlerin oranı % 61.3 olup okuma-yazma bilenler içinde erkeklerin payı % 60, kadınların ise % 40'dır. Doğu Anadolu Bölgesi ve Türkiye geneli açısından incelendiğinde ise, 6 yaş ve üzeri nüfus içinde okuma-yazma bilenlerin oranı Doğu Anadolu Bölgesi'nde % 68,2 iken Türkiye genelinde % 80,5 düzeyinde olduğu görülmektedir.

Tablo(9)'da okur-yazarlık ve bitirilen son öğretim kurumuna göre Bingöl ili nüfusunun dağılımı, Doğu Anadolu ve Türkiye geneli ile karşılaştırmalı olarak verilmektedir.

**TABLO 9: OKURYAZARLIK VE BITİRİLEN SON ÖĞRETİM KURUMUNA GÖRE NÜFUS
(1990)**

	TÜRKİYE		DOĞU ANADOLU B.		BİNGÖL	
	Nüfus	%	Nüfus	%	Nüfus	%
Okuma Yazma Bilmeyen Nüfus	9.587.981	19,5	1.410.794	31,8	79.730	38,7
Okuma Yazma Bilen Nüfus	39.555.483	80,5	3.021.432	68,2	126.110	61,3
Okuma Yazma Bilip Bilmediği Bilinmeyen	19.646	0,0	864	0,0	29	0,0
OKUMA VE YAZMA YAŞINDAKİ NÜFUS	49.163.110	100,0	4.433.090	100,0	205.869	100,0
Bir Öğrenim Kurumundan Mezun Olmayan	7.817.536	19,8	803.005	26,6	37.075	29,4
Mezun Olup Olmadığı Bilinmeyen	17.632	0,0	837	0,0	15	0,0
Bir Öğrenim Kurumundan Mezun Olan	31.720.315	80,2	2.217.590	73,4	89.020	70,6
İlkokul Mezunu	22.681.303	71,5	1.636.441	73,8	71.074	79,9
Ortaokul Mezunu	3.697.536	11,7	257.301	11,6	7.946	8,9
Ortaokul Dengi Meslek Okulu Mezunu	17.448	0,1	951	0,0	65	0,0
Lise Mezunu	2.805.852	8,8	192.567	8,7	5.439	6,1
Lise Dengi Meslek Okulu Mezunu	1.012.297	3,2	56.280	2,6	1.991	2,3
Yüksekokul ve Fakülte Mezunu	1.497.345	4,7	73.820	3,3	2.504	2,8
Öğrenim Kurumu Bilinmeyen	8.534	0,0	230	0,0	1	0,0

KAYNAK : İl ve Bölge İstatistikleri 1994, DİE .

Bingöl ilinde okuma-yazma bilen nüfus içinde, bir öğrenim kurumundan mezun olanların oranı %70,6 ve bir öğrenim kurumundan mezun olmaksızın okuma-yazma bilenlerin oranı ise %29,4'dür. 1990 Genel Nüfus Sayımına göre, bir öğrenim kurumundan mezun olanların %79,9'unu ilkokul, % 8,9'ünü ortaokul ve ortaokul dengi meslek okulu, %8,4'ünü lise ve lise dengi meslek okulu mezunu ve %2,8'ini de yüksekokul ve fakülte mezunları oluşturmaktadır. Tablo (10)'da ise 1996-1997 yılı itibariyle ildeki okul, öğrenci ve öğretmen sayısı ile öğretmen başına düşen öğrenci sayılarına ilişkin bilgiler verilmektedir.

TABLO 10: İLDEKİ EĞİTİM - ÖĞRETİM KURUMLARI VE ÖĞRENCİ SAYISI

OKUL TÜRÜ	OKUL SAYISI	ÖĞRENCİ SAYISI (1)	ÖĞRETMEN SAYISI (2)	(1) / (2) (*)
İLKOKUL	430	23.722	921	26
ORTAOKUL	19	7.178	155	46
- Genel	13	5.827	148	39
- Mesleki ve Teknik	6	1.351	7	193
LİSE	17	4.826	375	13
- Genel	10	2.803	175	16
- Mesleki ve Teknik	7	2.023	200	10
FAKÜLTE VE YÜKSEKOKUL	1	550	14	39
TOPLAM	467	36.276	1.465	25

NOT(*) : Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı

KAYNAK : T.C.Milli Eğitim Bakanlığı, Bingöl İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Bingöl ilinde Fırat Üniversitesi'ne bağlı bir fakülte ve altı bölümde faaliyet gösteren bir yüksek okul bulunmaktadır. İldeki tek fakülte olan Ziraat Fakültesi'nde henüz eğitim ve öğretime başlanılmamıştır. İnşaat, elektrik, hayvan yetiştiriciliği ve sağlık, arıcılık, halıcılık ve sağlık meslek olmak üzere altı bölümü bulunan yüksek okulda toplam 550 öğrenci bulunmaktadır. Sözkonusu yüksek okuldaki eğitim görevlisi sayısı ise 14'dür.

3.4. Sağlık

Bingöl ilinde 1996 yılı itibariyle tamamı Sağlık Bakanlığı'na, bağlı altı adet yataklı tedavi kurumu faaliyet göstermektedir. Bu yataklı tedavi kurumlarının 1994, 1995 ve 1996 yılları itibariyle yapmış oldukları hizmetler ve yatak işgal oranları Tablo(11)'de verilmektedir.

TABLO 11: BİNGÖL İLİ YATAKLI TEDAVİ KURUMLARININ ÇALIŞMALARI

	1994	1995	1996
YATAK SAYISI			
- Kadro	310	310	310
- Fiili	222	230	242
HEKİM SAYISI	24	36	36
- Uzman	11	14	13
- Pratisyen	13	22	23
POLİKLİNİK MUAYENE SAYISI	241.632	238.252	267.031
YATAN HASTA SAYISI	8.547	9.816	10.005
AMELİYAT SAYISI	1.778	2.204	1.607
- Büyük	536	549	444
- Orta	848	1.207	937
- Küçük	394	448	226
DOĞUM SAYISI	1.962	300	2.266
YATAK İŞGAL ORANI (%)	46.1	47.7	43.3

KAYNAK : T.C.Sağlık Bakanlığı

1996 yılı sonu itibariyle ilde yatak başına düşen nüfus sayısı 813'dür.

3.5. Tarımsal, Hayvansal Etkinlikler ve Ormancılık

Bingöl ili topraklarının %76'sı kültüre elverişli olup bunun ancak %9'unda bitkisel üretim yapılabilmektedir. Toprakların %28'i ormanlarla kaplı olan Bingöl ilinde çayır ve meralar da %53 oranında bir paya sahiptir. Ekili alanların toplam il alanı içindeki payı bakımından Bingöl, diğer iller arasında en alt sıralarda yer almaktadır.

Bingöl ilinde ekili alanlar, yaylaların ve ormanlarla kaplı dağların arasında ince dilimler ve küçük lekeler halindedir. İldeki başlıca düzlükler olan Bingöl ve Karlıova ovaları, önemli ekim alanları olarak söylenebilir. Ayrıca il topraklarında akan Murat Çayı'nın ve kollarının çevresindeki topraklar da ekime elverişli alanlardır

Orman varlığı bakımından Bingöl, Doğu Anadolu Bölgesi'nin en zengin illerinden biridir. Ancak Bingöl ormanları düşük nitelikli, büyük çoğunlukla baltalık ve bozuk baltalık ormanlardır.

İlin ekili toprakları içinde en fazla payı, çayır ve meralar almaktadır. Alp otlakları ya da çayırları denilen ve genellikle dağlık alanlarda bulunan ot türleri, kar örtüsü altında kalsa bile, tüm yıl boyunca yeşil kalabilmektedir. İl topraklarındaki bitki örtüsünün büyük bir bölümünü bu tür çayırlar oluşturmaktadır.

Ülkemizin başlıca hayvancılık bölgesi olan Doğu Anadolu'nun ortasında yeralan Bingöl'de, Bingöl Dağları ve Şerafettin Dağları üzerindeki geniş yaylalar hayvancılığa çok uygundur.

3.5.1. Bitkisel Üretim

Bingöl il topraklarının sadece %7.4'ü tarıma elverişli durumdadır. 60.132 hektar olan il tarım arazisinin kullanım amaçlarına göre dağılımı Tablo (12)'de verilmektedir.

TABLO 12: İL TARIM ALANLARININ KULLANIŞ AMAÇLARINA GÖRE DAĞILIMI

	ALAN (Ha)
TOPLAM TARIM ARAZİSİ	60.132
TARLA ALANI	59.140
- Ekilen	42.180
- Nadas	16.960
SEBZELİKLER	421
MEYVELİKLER	549
BAĞLAR	22

KAYNAK : Tarım İl Müdürlüğü

Tablo (12)'den görüleceği gibi, il tarım arazisinin yaklaşık %98'i tarla alanı olarak kullanılmaktadır. Tarla alanının ise yaklaşık olarak %71'i ekilmekte, %29'u ise nadasa bırakılmaktadır. İl tarım arazisinin %2 gibi oldukça düşük bir kısmı ise sebzelikler, meyvelikler ve bağlık alanlardan oluşmaktadır.

Tarla alanı olarak kullanılan tarım arazisinin yaklaşık %31'inde başta buğday olmak üzere tahıl ürünleri üretimi yapılmaktadır.

İlde toplam sulanabilir tarım alanı 32.832 hektar olup, toplam tarım alanının %54.6'sını oluşturmaktadır. İlde sulu tarım yapılan tarım alanlarının sulama biçimlerine göre dağılımı, Tablo (13)'de verilmektedir.

TABLO 13: SULANAN TARIM ALANLARININ SULAMA BİÇİMLERİ İTİBARIYLA DAĞILIMI

	ALAN (Ha)
TOPLAM TARIM ARAZİSİ	60.132
SULANABİLİR ARAZİ	32.832
SULANAN ARAZİ	27.300
- Devlet Sulaması	17.300
- Halk Sulaması	10.000

KAYNAK : Tarım İl Müdürlüğü

İlde toplam sulanabilir tarım alanının %83'ü sulanmakta, bunun da %37'si halkın kendi imkanları ile gerçekleştirilmektedir.

1996 yılı itibariyle Bingöl ilinde tarla ürünlerinin ekiliş alanları, üretim miktarları ve verim durumu da Tablo(14)'de verilmiştir.

TABLO 14 : BİNGÖL İLİ TARLA ÜRÜNLERİ ÜRETİM VE VERİM DURUMU (1996)

ÜRÜN ADI	EKİLİŞ ALANI (Ha)	ÜRETİM MİKTARI (Ton)	VERİM (Kg / Ha)
TAHILLAR	18.376	20.646	
- Buğday	17.577	19.520	1.120
- Arpa	559	608	1.099
- Mısır	81	182	2.247
- Darı	18	55	3.056
- Pirinç	141	281	1.993
BAKLAGİLLER	784	806	
- Nohut	142	142	1.000
- Fasulye	569	664	1.188
- Fiğ	73	--	--
ENDÜSTRİYEL BİTKİLER	561	9.172	
- Tütün	78	106	1.359
- Şeker Pancarı	483	9.066	22.665
YUMRU BİTKİLER	159	2389	
- Patates	142	1.865	13.134
- Soğan (kuru)	17	191	11.235

KAYNAK : Tarımsal Yapı (Üretim,Fiyat,Değer) 1996, DİE.

Bingöl ili tarla ürünleri üretiminde gerek ekiliş alanı itibariyle, gerekse üretim miktarı açısından en önemli ürünü buğday oluşturmaktadır. 1996 yılı itibariyle 19.880 hektarlık alanda yapılan tarla ürünleri tarımı içinde buğday ekilen alanların oranı %88.4 gibi oldukça yüksektir. 1996 yılında 17.577 hektarlık alanda yapılan ekim sonucunda hektar başına 1.120 kg. verim elde edilerek 19.520 ton buğday üretim sağlanmıştır İl tarla ürünleri üretiminde, buğdaydan sonra ikinci sırada şeker pancarı yer almaktadır. Tablodan görülebileceği gibi bir-iki ürün dışında ilde kayda değer bir tarla ürünleri üretimi bulunmamaktadır.

Bingöl ilinde, 1996 yılı itibariyle sebze ürünleri ekiliş alanları, üretim miktarları ve verim durumu Tablo(15)'de verilmiştir.

TABLO 15 : BİNGÖL İLİ SEBZE ÜRÜNLERİ ÜRETİM VE VERİM DURUMU (1996)

ÜRÜN ADI	EKİLİŞ ALANI (Ha)	ÜRETİM MİKTARI (Ton)	VERİM (Kg / Da)
YAPRAĞI YENEN SEBZELER	2.17	21.24	
- Lahana	1.2	14.5	12.08
- Marul (Göbekli)	0.54	4.2	7.777
- Marul (Kıvırcık)	0.27	2.2	8.148
- Maydanoz	0.16	0.34	2.125
BAKLAGİL SEBZELER	52.1	373.7	7.172
- Fasulye	52.1	373.7	7.172
MEYVESİ YENEN SEBZELER	190.51	8.449.42	
- Balkabağı	1.38	7.92	5.740
- Kavun	18.32	474	25.873
- Karpuz	25.6	6.313	24.660
- Hıyar	32	353.2	11.037
- Kabak (Sakız)	0.5	3.5	7.000
- Patlıcan	18.45	277.2	15.024
- Domates	51.18	682.8	13.341
- Biber (Dolmalık)	23.60	182.9	7.750
- Biber (Sivri)	19.48	154.9	7.951
SOĞANSI YUMRU VE KÖK SEBZELER	12.41	190.8	
- Sarımsak (Taze)	1.01	5.1	5.050
- Soğan (Taze)	11.40	185.7	16.290

KAYNAK : Tarım İl Müdürlüğü

Tablodan da görüldüğü gibi Bingöl ili sebze ürünleri üretimi, gerek üretim miktarı açısından gerekse ekilen alan itibariyle düşük düzeydedir. 1996 yılı itibariyle 257 hektarlık alanda yapılan sebze ürünleri üretimi içinde gerek üretim miktarı gerekse ekilen alan itibariyle en yüksek pay meyvesi yenen sebze ürünlerine aittir.

İlde sebze üretimi ekilen alan itibariyle 257 hektar gibi oldukça sınırlı bir alanda yapıldığı için, sebze arzı, sebze talebini karşılamaktan çok uzaktır. Bu nedenle sebze ürünlerindeki arz yetersizliği bölge dışından satın alınan ürünlerle giderilmektedir. İlde üretilen sebze ürünleri esas olarak üreticilerin kendi ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olup, bir kısım ürünler yerel pazarlarda satılmaktadır.

Bingöl ilinin 1996 yılı itibariyle meyve ürünleri üretim miktarları ise Tablo(16)'da verilmektedir.

TABLO 16 : BİNGÖL İLİ MEYVE ÜRÜNLERİ ÜRETİM DURUMU (1996)

ÜRÜN ADI	AĞAÇ SAYISI (ADET)		ÜRETİM (Ton)
	MEYVE VEREN YAŞTA	MEYVE VERMEYEN YAŞTA	
YUMUŞAK ÇEKİRDEKLİLER	144.140	26.088	5.610
- Armut	51.885	10.253	1.658
- Ayva	5.605	1.295	132
- Elma	86.650	14.540	3.820
TAŞ ÇEKİRDEKLİLER	70.635	11.058	1.941
- Erik	21.210	2.590	648
- Kayısı	18.300	3.963	631
- Zerdali	2.200	420	41
- Kiraz	13.005	1.305	289
- Şeftali	1.295	580	36
- Vişne	14.625	2.200	296
SERT KABUKLULAR	48.320	8.218	1.325
- Antep Fıstığı	3.200	---	6
- Ceviz	44.820	8.180	1.313
- Badem	300	38	6
ÜZÜMSÜ MEYVELER	53.382	10.140	1.318
- Dut	53.360	10.140	1.206
- Üzüm	22	---	112

KAYNAK : Tarım İl Müdürlüğü

Tablo(16)'dan da görülebileceği gibi, ilde meyve ürünleri üretimi elma ve armut gibi bir-iki çeşidin dışında oldukça düşük seviyededir. İldeki meyve üretimi yapılan ağaçların önemli bir bölümü, ekonomik olmaktan çok uzak ve dağınık durumdaki yabancı meyve ağaçlarıdır.

1996 yılı itibariyle Bingöl ili tarımsal araç ve gereç varlığı da Tablo(17)'de verilmektedir.

TABLO 17 : BİNGÖL İLİ TARIMSAL ARAÇ VE GEREÇ SAYISI (1996)

TARIMSAL ARAÇ VE GEREÇ ADI	MİKTAR (ADET)	TARIMSAL ARAÇ VE GEREÇ ADI	MİKTAR (ADET)
Karasaban	2.420	Çiftlik Gübre Dağıtıcısı	1
Hayvan Pulluğu	550	Üniversal Mibzeri	1
Kulaklı Traktör Pulluğu	490	Toprak Frezesi (Rotovator)	4
Döner Kulaklı Traktör Pulluğu	10	Harman Makinası	410
Diskli Traktör Pulluğu	18	Tınaz Makinası	23
Ark Pulluğu	6	Santrifüj Pompa	10
Anız Pulluğu	4	Döven	1.125
Kültivatör	265	Sap Döver	35
Merdane	15	Atomizör	42
Diskli ve Diğer Tırmıklar	40	Traktörle Çekilen Çayır Biçme Makinası	30
Dişli Tırmık	70	Sellektör	20
Ot Tırmağı	14	Yem Kırma Makinası	5
Kombine Tahıl Mibzeri	3	Sırt Pulverizatörü	110
Traktörle Çekilen Çapa Makinesi	2	Kuyruk Milinden Hareketli Pulverizatör	2
Pancar Mibzeri	6	Motorlu Pulverizatör	60
Kimyevi Gübre Dağıtıcısı	30	Motopomp (Elektrikli)	38
Krema Makinesi	1.850	Motopomp (Termik)	5
Süt Sağma Makinesi (Seyyar)	2	Slaj Makinesi	4
Cıvıv Ana Makinesi	7	Su Tankeri (Tarımda Kullanılan)	10
Tarım Arabası (Römork)	570	Tozlayıcı	11
Kuluçka Makinesi	2	Traktör	575

KAYNAK : Tarım İl Müdürlüğü

Bingöl ili tarımsal araç ve gereç varlığı içinde karasaban ve döven gibi ilkel tarım araçlarının ağırlık kazanması, il tarımının günümüzde halen geleneksel yöntemlerle yapıldığını göstermesi açısından dikkat çekicidir.

1996 yılı itibariyle ilde gübrelenen tarım arazisi 18.200 hektar olup, toplam tarım arazisinin %30'unu teşkil etmektedir. Tablo(18)'de Bingöl ili gübre kullanımının yıllar itibariyle gelişimi verilmektedir.

TABLO 18 : BİNGÖL İLİ GÜBRE KULLANIMI VE GÜBRELENEREN ALAN (TON)

KULLANILAN GÜBRE	1993	1994	1995	1996
KİMYASAL GÜBRE	301	205	232	342
- SAF N	272	192	197	293
- SAF P ₂ O ₅	24	13	35	49
- SAF K ₂ O	-	-	-	-
ÇİFTLİK GÜBRESİ (kuru)	4.505.000	3.750.000	3.778.000	4.550.000
GÜBRELENEREN ARAZİ (ha)	18.020	15.000	15.110	18.200

KAYNAK : Tarım İl Müdürlüğü

Tablodan da görüleceği gibi, Bingöl ilinde kimyasal gübre kullanımı son derece düşük düzeydedir. İlde çiftlik gübresi kullanımının ön plana çıkması tarımın esas olarak geleneksel yöntemlerle yapıldığının diğer bir göstergesi niteliğindedir.

İlde tarımsal mücadele ilaçları tüketimi de düşük seviyelerde gerçekleşmektedir. Bingöl ili tarımsal mücadele ilaçları tüketiminin yıllar itibariyle gelişimi Tablo (19)'da verilmiştir.

TABLO 19 : BİNGÖL İLİ TARIMSAL MÜCADELE İLAÇLARI TÜKETİMİ

İLAÇLAR	1993	1994	1995	1996
İNSEKTİSİTLER	9.370 kg. 1.927 lt.	8.400 kg. 1.905 lt.	2.478 kg. 1.912 lt.	7.310 kg. 2.480 lt.
FUNGUSİTLER	1.494 kg.	2.985 kg.	2.486 kg.	4.690 kg.
HERBİSİTLER	3.031 lt.	4.231 lt.	1.031 lt. 91 kg.	4.518 lt. 14 kg.
RODENDİSİT VE MOLLUSİDLER	10 kg.	10 kg.	10 kg.	10 kg.
AKARİSİTLER	68 lt.	78 lt.	48 lt.	95 lt.
KIŞLIK VE YAZLIK YAĞLAR	-	-	-	-
DİĞERLERİ	-	-	-	6.8 kg.

KAYNAK : Tarım İl Müdürlüğü

3.5.2. Hayvancılık

Hayvancılık, eskiden beri il ekonomisinin önde gelen ekonomik faaliyetlerinden biri olmuştur. İlde sanayi kuruluşlarının yok denebilecek bir düzeyde bulunması, ticaretin çok sınırlı oluşu ve il toprakları üzerinde çayır ve meraların payının fazlalığı gibi faktörlerin etkisi ile hayvancılık, il ekonomisi içinde ön plana çıkmıştır.

İlin engebeli doğal yapısı, küçükbaş hayvan yetiştiriciliğine daha uygundur. Küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinde ise koyun ilk sırada yer almaktadır.

1996 yılı itibariyle Bingöl ili hayvan varlığı Tablo(20)'de verilmektedir.

TABLO 20 : BİNGÖL İLİ HAYVAN VARLIĞI (ADET)

TÜRÜ	1985	1990	1995	1996
BÜYÜKBAŞ HAYVAN	155.854	135.156	118.653	69.749
*Sığır	151.937	133.282	117.197	68.702
- Kültür	558	361	1.938	1.280
- Kültür Melezi	29.660	6.529	7.445	9.120
- Yerli	121.719	126.392	107.814	58.302
*Manda	3.917	1.874	1.456	1.047
KÜÇÜKBAŞ HAYVAN	1.810.223	1.116.120	805.316	810.791
*Koyun	1.293.623	712.841	618.692	643.630
- Merinos	---	---	---	---
- Yerli	1.293.623	712.841	618.692	643.630
*Keçi	516.600	403.279	186.624	167.161
- Tiftik Keçisi	---	---	---	---
- Kıl Keçisi	516.600	403.279	186.624	167.161
TEK TIRNAKLILAR	18.787	17.741	17.036	10.108
*At	3.189	2.953	3.708	2.177
*Katır	3.026	1.813	2.055	1.097
*Eşek	12.572	12.975	11.273	6.834
KÜMES HAYVANLARI	254.908	236.328	245.460	204.545
*Tavuk	202.373	192.736	186.100	152.370
- Et Tavuğu	4.074	3.855	3.722	2.650
- Yumurta Tavuğu	198.299	188.881	182.378	149.720
*Hindi	40.360	31.845	47.470	41.760
*Ördek	4.242	4.090	4.185	3.575
*Kaz	7.933	7.657	7.705	6.840
KOVAN SAYISI	25.039	25.921	33.460	36.145
*Eski Tip	892	870	355	420
*Yeni Tip	24.147	25.051	33.105	35.725

KAYNAK : Tarım İl Müdürlüğü

Tablo(20)'den de görüleceği gibi, il hayvan varlığı içerisinde ağırlık küçükbaş hayvanlarda bulunmaktadır. 1996 yılı itibariyle ildeki koyun sayısının Türkiye toplamı içindeki payı %1.95 düzeyindedir. Bingöl ili küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinde, koyundan sonra önem kazanan diğer bir hayvan grubu ise kıl keçisidir.

İlin küçükbaş ve büyükbaş hayvan varlığının 1985-1996 yılları arasında %55 oranında azaldığı görülmektedir. Bunun en önemli sebebi, güvenlik sorunu ile köyden kente yaşanan göçtür.

Bunun dışında yumurta tavukçuluğu, büyükbaş hayvan yetiştiriciliği ve arıcılık ilde önem kazanan diğer hayvancılık faaliyetleri olarak sıralanabilir.

Yöredeki hayvan varlığının iyileştirilerek verimin artırılmasına yönelik olarak Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı'nca bir takım projeler uygulanmaktadır. Bu projelerden en önemlisi Bingöl-Muş Kırsal Kalkınma Projesi'dir. Uygulama dönemi 1990-1996 yılları olan bu proje kapsamında 52 milyon dolarlık bir harcama yapılmıştır. Projenin amacına ulaşabilmesi için süresinin uzatılması gerektiği ifade edilmektedir.

Son dört yıl itibariyle Bingöl ilinde kesilen ve sağılan hayvan sayılarının gelişimi Tablo(21)'de verilmektedir.

TABLO 21 : BİNGÖL İLİNDE KESİLEN VE SAĞILAN HAYVAN SAYILARI (ADET)

	1993	1994	1995	1996
SAĞILAN HAYVAN SAYISI	741.189	729.835	565.000	528.332
- Koyun	430.100	420.957	371.215	386.187
- Kıl Keçisi	249.320	248.000	111.974	100.296
- Sığır	61.000	60.105	80.938	41.221
- Manda	769	773	873	628
KESİLEN HAYVAN SAYISI	17.512	14.687	11.180	24.552
- Koyun	4.526	4.066	2.223	1.413
- Kıl Keçisi	6.329	5.178	3.468	2.222
- Sığır	6.657	5.443	5.484	20.667
- Manda	---	---	5	250

KAYNAK : Tarım İl Müdürlüğü

İldeki hayvan varlığındaki azalmalara paralel olarak son yıllarda sağılan hayvan sayısında da bir azalma görülmektedir.

Bingöl ili hayvansal ürünler üretiminin son dört yıl itibariyle gelişimi de Tablo(22)'de verilmektedir.

TABLO 22 : BİNGÖL İLİ HAYVANSAL ÜRÜNLER ÜRETİMİ (Ton)

ÜRÜN ADI	1993	1994	1995	1996
- Süt	50.112	51.947	59.382	24.400
- Et	1.012	1.265	1.140	1.650
- Deri (Adet)	15.760	13.226	10.062	22.096
- Yapağı	1.671	1.671	1.586	1.620
- Kıl	508	1.598	1.497	980
- Bal	507	509	549	420
- Yumurta (Bin Adet)	16.572	18.402	19.936	14.377

KAYNAK : Tarım İl Müdürlüğü

İlde 1996 yılı itibariyle toplam 13 tane mandıra faal durumda olup, aynı yıl bu mandıralar tarafından 56.413 ton süt işlenerek, 16.924 ton taze süt, 22.565 ton peynir, 11.283 ton yoğurt, 5.641 ton da tereyağ üretilmiştir.

3.5.3. Ormancılık

Doğu Anadolu Bölgesi'nin orman alanı en zengin illerinden biri olan Bingöl ilinin yaklaşık % 14'ü ormanlarla kaplıdır. Aşağıdaki tabloda işletme şefliklerine göre ildeki orman alanlarının dağılımı verilmektedir.

TABLO 23 : İŞLETME ŞEFLİKLERİNE GÖRE İLDEKİ ORMAN ALANLARI (Ha.)

ORMAN İŞLETME ŞEFLİĞİ	ORMANLIK ALAN	ORMANSIZ ALAN	TOPLAM
BİNGÖL MERKEZ	43.138.5	93.387.5	136.526
İLİCA	38.323	165.662.5	203.985.5
GENÇ	46.046	104.079.5	150.125.5
KİĞİ	70.917	142.840	213.757
SOLHAN	28.417.5	69.417.5	98.140
TOPLAM	226.842	575.692	802.534

KAYNAK : Orman İşletme Müdürlüğü

İldeki orman alanlarının, ağaç cinslerine göre dağılımı da Tablo(24)'de verilmiştir.

TABLO 24 : İLDEKİ ORMAN ALANLARININ İŞLETME ŞEFLİKLERİ VE AĞAÇ CİNSLERİNE GÖRE DAĞILIMI (Ha.)

ORMAN İŞLETME ŞEFLİĞİ	MEŞE	ÇAM	SEDİR	ARDIÇ
BİNGÖL MERKEZ	43.013.5	110	---	26
ILICA	38.323.0	---	---	---
GENÇ	45.359.0	510	67	110
KİĞİ	70.900.0	---	---	17
SOLHAN	28.417.5	---	---	---
TOPLAM	226.013	620	67	142

KAYNAK : Orman İşletme Müdürlüğü

İldeki orman alanlarının ağaç cinsleri arasında dağılımında, meşenin %99.6 gibi çok önemli bir paya sahip olduğu görülmektedir.

Bingöl ili Doğu Anadolu Bölgesi'nin diğer illeri ile kıyaslandığında ilin orman alanı en zengin illerden birisi olduğu görülmektedir. Ancak Bingöl ormanları, düşük nitelikli, büyük çoğunlukla baltalık ve bozuk baltalık ormanlardır. Bu durum ilin orman ürünleri üretiminde ürün çeşidini oldukça sınırlamaktadır. Tablo(25)'de il orman ürünleri üretim miktarları verilmektedir.

TABLO 25: BİNGÖL İLİ ORMAN ÜRÜNLERİ ÜRETİMİ (M³)

ÜRÜN TÜRÜ	1993	1994	1995	1996
TOMRUK	6	---	---	---
MADEN DİREĞİ	88	---	---	---
TEL DİREĞİ	---	---	---	---
SANAYİ ODUNU	119	---	---	---
KAĞITLIK ODUN	---	---	---	---
LİF YONGA	---	---	-	---
YAKACAK ODUN (Ster)	20.648	32.462	33.267	47.247

KAYNAK : Bingöl Orman İşletme Müdürlüğü

Yukarıdaki tablodan görülebileceği gibi ildeki orman üretimi, yalnızca yakacak odun ile sınırlıdır.

3.6. Madencilik

Yeraltı kaynakları açısından zengin bir il olarak ifade edilmeyen Bingöl ilindeki önemli sayılabilecek maden rezervleri, Genç ilçesindeki demir ve Karlıova ilçesindeki linyit yataklarıdır. Ayrıca MTA Genel Müdürlüğü tarafından yapılan etüdler sonucunda il merkezi ve ilçelerde zengin yapı taşı, kum-çakıl, kireç taşları ve tuğla kili gibi yapı malzemeleri yapımına yönelik hammadde rezervleri tespit edilmiştir. Bunun dışında ilin çeşitli yörelerinde sıcaksu ve maden suyu kaynakları bulunmaktadır. Bu kaynaklar ile ilgili MTA Genel Müdürlüğü tarafından yapılan detay jeolojik ve hidrojeolojik etüdler henüz sonuçlandırılmamıştır.

Karlıova İlçesi, Derinçay Köyü civarındaki linyit sahalarında yapılan etüdlere, hem açık hem de kapalı işletme ile alınabilecek kömür rezervi tespit edilmiştir. Bu etüdlere sonuçları aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

TABLO 26 : KARLIOVA LİNYİT SAHALARI REZERV DURUMU

	GÖRÜNÜR REZERV (TON)	ÜRETİLEBİLİR REZERV (TON)	AİD (Kcal/Kg.)
AÇIK İŞLETME	13.909.105	9.989.149	1.318
KAPALI İŞLETME	74.935.625	46.555.995	1.663
TOPLAM	88.844.730	56.545.144	1.618

KAYNAK : MTA Genel Müdürlüğü

Yapılan etüdlere Karlıova ilçesi linyit sahalarında 56.545.144 ton üretilebilir rezerv tespit edilmiştir.

Genç İlçesi, Avnik sahasında demir madeni ile ilgili etüdlere ise 1935 yılında başlanılmış olup 1975 yılından sonra da yoğunlaştırılmıştır. Bingöl ilinin en önemli maden yatakları kabul edilen bu sahalarda bugüne kadar toplam 57 adet 11.455,26 m.³lik sondaj, 185 adet 1.994,6 m³'lük yarma yapılmıştır. MTA Genel Müdürlüğü tarafından

yapılan bu çalışmalar sonucunda sözkonusu sahalarda tespit edilen rezerv ve tenörler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

TABLO 27 : GENÇ İLÇESİ DEMİR YATAKLARININ DAĞILIMI VE NİTELİĞİ

BULUNDUĞU SAHA	TENÖR	REZERV (TON)	DİĞER BİLGİLER
KOŞAL (MİŞGEL) SAHASI	%1.18 P ₂ O ₅ %43.6 Fenik	23.340.000	Gör. + Muh.
BATI YAKASI	%0.91 P ₂ O ₅ %43.7 Fenik	15.890.000	Gör. + Muh.
KILKALE K. ve G. KOLLİKİRİNÇ	%4.06 P ₂ O ₅ - %45.09Fenik %2.86 P ₂ O ₅ - %30.41Fenik	5.198.743	Muh. + Müm.
KAVAKLI SAHASI	%12.96 P ₂ O ₅ - %10.34 Fenik %5.04 P ₂ O ₅ - %2.02 Fenik %7.99 P ₂ O ₅ - %1.15 Fenik	1.657.841	Gör. + Muh. + Müm.
KÜÇÜK GONAÇ SAHASI	%3.71 P ₂ O ₅ - %59.42 Fe ₃ O ₄ %28 Fenik	16.902.958	Gör. + Muh
ARDUVAN SAHASI	%5.1 P ₂ O ₅ %16.6 Fenik	3.500.000	Gör. + Muh. + Müm
HAYLANDERE SAHASI	%2.5 P ₂ O ₅ %59.42 Fe ₃ O ₄	5.225.103	Gör. + Muh
KILHAS SAHASI	%20.9 Fenik	6.372.535	Görünür
MORDERE SAHASI	%10.36 P ₂ O ₅ %20.38 Fenik	573.602	Gör. + Muh. + Müm
HARABEKÖY	%12 P ₂ O ₅	1.218.000	Müm.

Not: Rezervler; Gör.(Görünür); Muh. (Muhtemel); Müm. (Mümkün)

Görünür Rezerv: Üç boyutu ile belirlenmiş olan ve bu boyutlar içerisinde devamlılığı konusunda en az risk taşıyan cevher kütlelerini belirtir.

Muhtemel Rezerv: İki boyutuyla belirlenmiş olan ve devamlılığı konusunda daha büyük risk taşıyan cevher kütlelerini belirtir.

Mümkün Rezerv : Boyutları hiç bir şekilde belirlenmemiş olan ve varlığı ancak ümit edilen cevher kütlelerini belirtir.

KAYNAK: Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü.

Yapılan çalışmaların neticesinde, sahalarda demir ve fosfatın birlikte işletilmesi durumunda ekonomik olabileceği sonucuna varılmıştır.

3.7. İmalat Sanayii

Bingöl ilinde, imalat sanayiinde faaliyet gösteren orta ve büyük ölçekli firma sayısı oldukça düşük düzeydedir. Mevcut tesisler de kamunun öncülüğünde ve ortaklığı ile

kurulmuştur. İlde kurulu imalat sanayii tesislerine ilişkin özet bilgiler aşağıda verilmektedir.

1- Yem-Süt ve Besicilik A.Ş.

Sermayesinin %51'i İl Özel İdaresi'ne, %48'i Türkiye Kalkınma Vakfı'na, %1'i ise Bingöl Belediyesi'ne ait olan şirketin amacı, yöredeki hayvancılığı teşvik etmek ve hayvansal ürünleri değerlendirmektedir. Tesisin kapasitesi 16.000 ton/yıl yem ve 6.000 ton/yıl süt işlemedir. 17 işçinin istihdam edildiği tesiste kapasite kullanım oranları son yıllarda oldukça düşük düzeylerde gerçekleşmektedir.

2- Et Balık Ürünleri A.Ş. Bingöl Et Kombinası

Toplam 106 işçinin istihdam edildiği tesisin kesim kapasitesi 50.000 adet/yıl sığır ve 500.000 adet/yıl koyundur. Tesiste 1996 yılı itibariyle 13.500 adet sığır ve koyun kesimi gerçekleştirilmiştir.

3-Genç Tuğla ve Kiremit Fabrikası A.Ş.

Genç ilçesinde kurulu olan tuğla ve kiremit fabrikası, 1985 yılında faaliyete geçmiştir. Şirket sermayesinin %87'si, İl Özel İdaresi'ne ait olup geriye kalan %13'lük pay ise Bingöl Belediyesi, Kiğı Belediyesi, Genç Belediyesi, Solhan Belediyesi ve Karlıova Belediyesi arasında paylaşılmıştır. Kapasitesi 6.300 adet/yıl tuğla ve kiremit olan tesiste 153 işçi istihdam edilmektedir.

4-Binsan Bingöl Un Sanayi ve Ticaret A.Ş

1984 yılında işletmeye açılan tesisin üretim kapasitesi 8.245 ton/yıl un ve 2.061 ton/yıl kepektir. İşletme sermayesi yetersizliği nedeniyle tesiste, 1984 ve 1987 yıllarında

üretimine iki kez ara verilmiştir. Bu gelişmeler üzerine, önceleri şirketin çoğunluk hissesi İl Özel İdaresi'ne ait iken 1987 yılında bu hisseler özel sektöre devredilmiştir. Tesiste üretim, halen düşük kapasite kullanım oranları ile devam etmektedir.

Tablo(28)'de Bingöl Ticaret ve Sanayi Odası'na kayıtlı işyerlerinin kuruluş türlerine göre dağılımı verilmektedir.

TABLO 28 : BİNGÖL TİCARET VE SANAYİ ODASI'NA KAYITLI İŞYERLERİNİN KURULUŞ TÜRLERİNE GÖRE DAĞILIMI (1997)

KURULUŞ TÜRÜ	AÇIK	KAPALI	TOPLAM
Şahıs Firmaları	721	209	930
Kollektif Şirketler	5	2	7
Komandit Şirketler	--	1	1
Limited Şirketler	342	16	358
Anonim Şirketler	48	10	58
Yapı Kooperatifleri	96	16	112
Motorlu Taşıyıcılar Kooperatifleri	4	3	7
Esnaf ve Kefalet Kooperatifleri	2	1	3
Tüketim Kooperatifleri	6	--	6
Kooperatif Birlikleri	1	--	1
Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri	4	1	5
TOPLAM	1.229	259	1.488

KAYNAK : Bingöl Ticaret ve Sanayi Odası

Bingöl Ticaret ve Sanayi Odası'na kayıtlı işyerlerinin, kuruluş türlerine göre dağılımı incelendiğinde, şahıs firmaları ve limited şirketlerin ön plana çıktıkları görülmektedir.

1992 Genel Sanayi ve işyeri sayımı sonuçlarına göre Bingöl ilinde, 176'sı imalat sanayii, 5'i elektrik, gaz ve su, 17'si inşaat ve bayındırlık işleri, 1.486'sı ticaret, otelcilik ve lokantacılık, 16'sı ulaştırma, haberleşme ve depolama, 30'u mali kurumlar sigorta ve emlak işleri, yardımcı iş hizmetleri ve 179'u da toplum hizmetleri, sosyal ve kişisel hizmetler sektöründe olmak üzere toplam 1.909 işyeri faaliyet göstermektedir.

Tablo(29)'da 1985-1992 yıllarında Bingöl ilindeki işyeri sayısının sektörler itibariyle gelişimi verilmektedir.

TABLO 29 : İKTİSADİ FAALİYET KOLLARINA GÖRE BİNGÖL İLİNDEKİ İŞYERİ SAYILARI

İKTİSADİ FAALİYET KOLU	1985	1992
İMALAT SANAYİİ	163	176
- Gıda, İçki ve Tütün Sanayii	35	22
- Dokuma, Giyim Eşyası ve Deri Sanayii	42	31
- Orman Ürünleri ve Mobilya Sanayii	35	74
- Kağıt, Kapıt Ürünleri ve Basım Sanayii	4	4
- Kimya, Petrol, Kömür, Kauçuk ve Plastik Ürünler Sanayii	2	--
- Taş ve Toprağa Dayalı Sanayii	1	1
- Metal Ana Sanayii	2	--
- Metal Eşya, Makina ve Techizat, Ulaşım Aracı, İlimi ve Mesleki Ölçme Aletleri Sanayii	42	44
ELEKTRİK, GAZ VE SU	--	5
İNŞAAT VE BAYINDIRLIK İŞLERİ	2	17
TİCARET, OTELCİLİK, LOKANTACILIK	830	1.486
- Toptan Ticaret	72	60
- Perakende Ticaret	610	1.171
- Lokanta ve Oteller	148	255
ULAŞTIRMA, HABERLEŞME VE DEPOLAMA	16	16
- Ulaştırma	16	16
MALİ KURUMLAR, SİGORTA VE EMLAK İŞLERİ, YARDIMCI İŞ HİZMETLERİ	22	30
- Sigorta Kuruluşları	--	1
- Gayri Menkul ve İş Hizmetleri	22	29
TOPLUM HİZMETLERİ, SOSYAL VE KİŞİSEL HİZMETLER	98	179
- Eğitim, Sağlık ve Diğer Sosyal Hizmetler	8	19
- Kültür-Eğlence Hizmetleri	1	3
- Kişilere ve Ailelere Yapılan Hizmetler	89	179
GENEL TOPLAM	1.131	1.909

KAYNAK : DİE, 1992 Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı Sonuçları

Bingöl ilindeki işyeri sayısının sektörler itibariyle dağılımında ise ilde, perakende ticaret ile uğraşan firmaların yoğunluk kazandıkları görülmektedir.

Bingöl ilinde sanayinin gelişmesine yönelik olarak önemli iki adet yatırım projesi yürülmektedir. Bunlar, *Organize Sanayi Bölgesi* kurulmasına ilişkin proje ile mevcut *Küçük Sanayi Sitesi* 'nin ikinci kısım inşaatlarıdır.

154 adet işyeri ve 16 satış mağazası ile faaliyette bulunan Küçük Sanayi Sitesinin ihtiyaca cevap verememesi nedeniyle 127 adet işyeri ve 8 satış mağazasından oluşan ikinci kısım site inşaatına 1993 yılında başlanılmış olup inşaat halen sürmektedir.

Bingöl ilinde Organize Sanayi Bölgesi kurulmasına yönelik çalışmalara ise 1991 yılında başlanılmıştır. Arazi istimlak işlemleri ile etüt ve fizibilite çalışmaları tamamlanan bölgenin altyapı inşaatı halen devam etmektedir. Her iki projenin tamamlanarak hizmete girmesi, ildeki imalat sanayi yatırımları açısından bir teşvik unsuru olacağı düşünülmektedir.

3.8. Turizm

Tarih boyunca gelmiş-geçmiş kavimlerin konar ve göçer otlak yaylası olan Bingöl ilinde, tarihi eserlere yaygın olarak rastlamak mümkün değildir. Bu nedenle Bingöl ili, Türkiye turizmi içerisinde önemli bir yer edinmemiştir. Bingöl ilindeki tarihi, arkeolojik ve doğal turizm değerlerinin başlıcaları şunlardır:

- Siterias Kalesi: Urartu eseri olup Murat ırmağı vadisinde Bingöl'e 20 km. uzaklıktadır. Urartu kralının Bingöl'ü ellerinde tutabilmek için yaptırdığı üç kaleden biridir.

- Kiğı Kalesi: Kiğı ilçesinin doğusunda çok yüksek bir yaylaya inşa edilmiştir. Tarihi hakkında bilgi olmamakla birlikte yüz yıllardan beri bütün kalıntıları ile özelliğini koruyan bir kale olarak dikkat çekmektedir.

- Kral Kızı Kalesi: Genç ilçesi merkezinin yakınlarında bulunan kalenin Pers hükümdarı Dare zamanında yapıldığı sanılmaktadır. Asıl ismi Darehine olan kale, kralın kızı için yaptırıldığı konusundaki rivayetlerden ötürü günümüzde Kral Kızı Kalesi olarak anılmaktadır. Günümüze bir yıkıntı halinde ulaşabilen kalenin bugün ancak özelliklerini gösteren çeşitli kalıntıları mevcuttur.

- Çayboyu Kalesi: Çayboyu köyüne hakim bir tepenin üzerine kurulmuş olan kale, Bingöl'e 5 km. uzaklıktadır. Kalenin Urartular zamanından kalma olduğu bilinmektedir.

- Kığı Camii: 1402 yılında Akkoyunlu Pir Bey yapılmış olan cami, daha sonraki yıllarda pek çok onarım görmüştür.

- Kübik ve Ahpik Mağaraları: Kübik mağarası, Karlıova ilçesinin Kübik köyü yakınındadır. Bu mağarada İkinci Cilalı Taş ve Tunç devirlerine ait bazı kalıntılar mevcuttur. Ahpik mağarası ise Ahpik adı verilen ormanın içinde bulunmaktadır. Üç gözlü olan Ahpik mağaralarına 15 basamaklı bir merdivenle çıkılmaktadır.

Tarihi eserler açısından zengin olmayan Bingöl, Doğu Anadolu'nun doğal güzellikleri ile tanınan bir bölgesinde yer almaktadır. İle adını veren Bingöl dağlarında buzul izlerine rastlanılmaktadır. Bunlar küçük göller halinde dağa serpilmiş durumdadır. Bazı rivayetlere göre Bingöl dağlarındaki göller, Ab-ı hayat kaynağının bin parçaya bölünmesi ile oluşmuştur. Bingöl dağlarının çok ilginç bir özelliği de Kale tepeden güneşin doğuşunun izlenmesinin doyumsuz güzelliğidir. Doğanın bu harika olayını izleyebilmek için 20 Temmuz-20 Ağustos tarihleri arasında Bingöl'e 65 km. uzaklıktaki Karlıova ilçesine gitmek gerekmektedir. Ancak Karlıova ilçesi ve Bingöl dağlarına giden yolun halen stabilize oluşu, ildeki sözkonusu bu turizm potansiyelinin değerlendirilmesini engelleyen faktörler arasındadır.

İldeki bir diğer tabiat harikası da Solhan İlçesi Hazarşah Köyü Aksakal Mezrası civarında tespit edilen yüzen adadır. Sözkonusu mevkide, 300 m² büyüklüğündeki bir gölün ortasında bulunan ve hareket halinde olduğu ifade edilen adanın, turizme kazandırılabilmesi için yaya olarak gidilebilen 1.5 km. uzunluğundaki yolun yapılması gerekmektedir.

İlde ayrıca, sağlık turizmine yönelik olarak Bingöl merkezine 20 km. uzaklıkta Kös Kaplıcaları bulunmaktadır. Konaklama ve ulaşım imkanlarının bulunduğu kaplıca, ildeki sağlık turizminin gelişmesi açısından önemli bir potansiyel oluşturmaktadır.

Kış turizmine yönelik olarak ise il merkezine 20 km. uzaklıkta bulunan ve 1 km. uzunluğundaki kayak pisti ile 50 yatak kapasiteli kayakevinden bahsedilebilir. 44 askılık teleskinin de bulunduğu tesislerde çeşitli kış sporları yapılabilmektedir

İldeki konaklama tesisleri de istenilen sayı ve nitelikte değildir. Bingöl ilinde turizm işletme belgeli sadece bir adet konaklama tesisi bulunmaktadır. İki yıldızlı Hotel Sarıoğlu 62 yatak kapasitesine sahip olup 1996 yılı itibariyle %26 doluluk oranına ulaşabilmiştir. İlde ayrıca dört adet belediye belgeli konaklama tesisi bulunmaktadır. Bu tesislerin kapasitesi ve 1996 yılı itibariyle doluluk oranları aşağıdaki tabloda verilmektedir.

TABLO 30 : BİNGÖL İLİNDEKİ BELEDİYE BELGELİ TURİZM TESİSLERİ

TESİSİN ADI	YATAK KAPASİTESİ	DOLULUK ORANI(%)
Hotel Çınar	72	25
Hotel Atlı	33	22
Hotel Sarı	28	20
Kös Kaplıcaları	66	54
TOPLAM	199	33

KAYNAK : T.C.Turizm Bakanlığı, Bingöl Turizm İl Müdürlüğü

Bingöl iline gelen yerli ve yabancı turist sayısı incelendiğinde, ili ziyaret eden turist sayısının yaklaşık 6.400 seviyesinden 1996 yılı itibariyle 31.890 düzeyine çıktığı görülmektedir. İle gelen turistlerin yerli ve yabancı turist olarak dağılımı incelendiğinde ise, turistlerin daha ziyade yerli turistlerden oluştuğu dikkati çekmektedir. Tablo(31)'de 1990-1996 döneminde Bingöl iline gelen turist sayısı ve dağılımı verilmiştir.

TABLO 31 : YILLAR İTİBARIYLA BİNGÖL İLINE GELEN TURİST SAYISI

YILLAR	YERLİ	YABANCI	TOPLAM
1990	6.321	75	6.396
1991	10.242	125	10.367
1992	15.813	230	16.043
1993	42.384	51	42.435
1994	43.708	132	43.840
1995	36.049	143	36.192
1996	31.771	119	31.890

KAYNAK : T.C.Turizm Bakanlığı, Bingöl Turizm İl Müdürlüğü

Tanıtım eksikliği, güvenlik açısından duyulan kuşklar, tarihi eserler ile altyapı ve konaklama imkanlarının yetersizliği gibi nedenlerle turizm, il ekonomisi içinde yeterli payı alamamıştır.

3.9. Teşvik Durumu

Gelişme sürecinde bulunan ülkelerde yatırımların özendirilmesinde kullanılan teşviklerden en önemlisi *yatırım teşvik tedbirleridir*. Bölgeler ve/veya iller arasında ortaya çıkmış sosyo-ekonomik gelişmişlik farklılıklarını gidermek amacıyla, illere yönelik değişik yatırım teşvikleri (devlet yardımları) uygulanmaktadır. Yine bu çerçevede devlet, belirli sektörlerin ülke içinde gelişiminin sağlanması amacıyla, gelişmesini istediği sektörlerle, diğer bir ifadeyle *özel önem taşıyan sektörlerle*, farklı teşvik tedbirleri (destek unsurları) uygulamaktadır.

Yatırımların özendirilmesinde uygulanabilecek devlet yardımları açısından Bingöl ili *1. Derecede Kalkınmada Öncelikli Yöre* kapsamındadır. 1991-1996 yılları arasında Bingöl iline verilen yatırım teşvik belgelerinin *sayı, yatırım tutarı ve istihdam durumu* bakımından Türkiye ve Doğu Anadolu Bölgesi ile karşılaştırılması Tablo(32)'de verilmektedir.

TABLO 32 : BİNGÖL İLİNE VERİLEN TEŞVİK BELGELERİNİN TÜRKİYE VE DOĞU ANADOLU BÖLGESİ İLE KARŞILAŞTIRILMASI (Cari fiyatlarla, Milyon TL.)

YILLAR	TÜRKİYE			DOĞU ANADOLU BÖLGESİ			BİNGÖL		
	Belge Sayısı	T. Yatırım Tutarı	İstihdam (kişi)	Belge Sayısı	T. Yatırım Tutarı	İstihdam (kişi)	Belge Sayısı	T. Yatırım Tutarı	İstihdam (kişi)
1991	1.775	38.175.088	163.504	191	1.673.693	9.597	3	13.679	183
1992	1.554	51.392.528	116.025	42	832.821	2.311	--	--	--
1993	3.051	245.856.166	197.917	69	3.241.924	4.097	2	397.543	284
1994	1.394	214.031.636	90.859	39	9.287.971	3.004	1	105.450	30
1995	4.955	2.285.693.104	376.623	73	66.458.521	10.290	1	158.356	26
1996	5.024	2.116.004.356	271.605	112	43.935.794	5.874	1	38.770	50

KAYNAK : İller ve Bölgeler İtibariyle Çeşitli Göstergeler, DPT, Kasım 1997.

Tablo(32)'den izlendiği gibi, 1991-1996 yılları arasında Bingöl iline sadece 8 adet teşvik belgesi verilmiş olup bu sayı gerek Doğu Anadolu Bölgesi, gerekse Türkiye geneli ile kıyaslandığında, son derece yetersiz olduğu görölmektedir.

3.10. Ticaret, Bankacılık ve Gelir Durumu

Sanayi sektörünün gelişmediği, tarımın ürün çeşitliliği açısından yeterli düzeyde bulunmadığı, hayvancılığın da özellikle son yıllarda önemli oranlarda gerilediği Bingöl ilinde ticaret hacmi, ülke geneli ile kıyaslandığında son derece düşük düzeylerde gerçekleşmektedir. Bingöl ili Gayri Safi Yurtiçi Hasılası içinde 1996 yılı itibariyle ticaret sektörünün payı %5.7 iken, bu oran Türkiye geneli için %21.4 düzeyine ulaşmaktadır. İldeki ticaret esas olarak, ilde üretilen hayvansal ürünlerin komşu illere satılması ve ilin ihtiyaçlarının diğer illerden temin edilmesinden ibaret olduğu söylenebilir.

Bingöl ilinde 1997 yılı sonu itibariyle başta T.C. Ziraat Bankası olmak üzere toplam 7 ayrı banka faaliyet göstermektedir. Bu bankalara ait şube sayıları 1991 yılında 15 iken 1997 yılı sonu itibariyle 13'e gerilemiştir. T.C. Ziraat Bankası dışındaki 6 bankanın, il merkezinde birer şubeleri bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile ilçelerde, sadece birer T.C. Ziraat Bankası şubesi vardır. Bankacılık sektörünün gelişmemiş durumda olduğu ilde, yöre halkının bankacılık hizmetlerinden yararlanma düzeyi de oldukça düşük seviyededir.

İlin 1990 yılı itibariyle 56 milyar TL. düzeyinde olan mevduat toplamı, 1990-1996 döneminde yıllık ortalama %94 oranında artış göstererek, 1996 yılı itibariyle 2.999 milyar TL. düzeyine yükselmiştir. 1990-1996 döneminde il mevduatının gelişimi Tablo(33)'de verilmektedir.

TABLO 33: BİNGÖL İLİ MEVDUAT DAĞILIMI (Milyar TL)

MEVDUAT TÜRÜ	1990	1991	1995	1996
Mevduat Sertifikası	3	4	---	---
Resmi Kuruluşlar	3	5	114	242
Ticari Kuruluşlar	7	13	65	155
Bankalar Mevduatı	---	---	---	---
Döviz Tevdiatı	22	65	1.055	2.060
Diğer Mevduat	2	3	25	35
TOPLAM	56	118	1.497	2.999

KAYNAK : Türkiye Bankalar Birliği

1996 yılı itibariyle Bingöl ili için gerçekleşen 2.999 milyar TL.'lık mevduat, aynı yıl Türkiye toplam mevduatının yaklaşık olarak onbinde 4.87'sini teşkil etmektedir. 1996 yılında ilde 11.903.864 TL. olarak gerçekleşen kişi başına düşen banka mevduatı tutarı, aynı yıl için Türkiye ortalaması olan 91.259.071 TL. ile karşılaştırıldığında oldukça düşük seviyede olduğu görülmektedir. İl toplam banka mevduatı ve kişi başına düşen banka mevduatının bölge illeri ile karşılaştırılması ise Tablo(34)'de verilmektedir.

TABLO 34 : BANKA MEVDUATI AÇISINDAN BİNGÖL İLİNİN DOĞU ANADOLU BÖLGESİ İLLERİ İLE KARŞILAŞTIRILMASI (1996)

İLLER	TOPLAM BANKA MEVDUATI (Milyar TL)	KİŞİ BAŞINA DÜŞEN BANKA MEVDUATI (TL)
Ağrı	2.551	5.740.841
Bingöl	2.999	11.903.864
Bitlis	1.840	5.132.482
Elazığ	17.917	35.740.289
Erzincan	8.153	28.343.374
Erzurum	13.302	16.476.003
Hakkari	1.613	7.533.687
Kars	5.782	19.108.049
Malatya	20.778	28.514.066
Muş	2.150	5.172.323
Tunceli	3.909	37.559.091
Van	5.838	7.862.997
Ardahan	1.642	14.627.020
Iğdır	2.679	19.250.530
BÖLGE TOPLAMI	91.153	16.848.532

KAYNAK : Türkiye Bankalar Birliği

1996 yılı itibariyle Bingöl ilinde kişi başına düşen banka mevduatı, bölge ortalamasının %41.5 aşağısında gerçekleşmiştir.

Banka kredileri açısından Bingöl ilinin mevcut durumu incelendiğinde ise; ilde 1990 yılı itibariyle 35 milyar TL. olan banka kredileri toplamı, 1990-1996 döneminde yıllık ortalama %67.6 oranında artış göstererek, 1996 yılı itibariyle 776 milyar TL. olarak gerçekleştiği görülmektedir. 1990-1996 döneminde Bingöl ili kredi dağılımı ve gelişimi Tablo(35)'de verilmiştir.

TABLO 35 : BİNGÖL İLİ KREDİ DAĞILIMI (Milyar TL)

KREDİ TÜRÜ	1990	1991	1995	1996
İHTİSAS KREDİLERİ	29	48	283	718
- Tarım	8	10	145	211
- Gayri Menkul	17	33	92	454
- Mesleki	4	5	46	27
- Denizcilik	-	-	-	-
- Turizm	-	-	-	-
- Diğer	-	-	-	26
İHTİSAS DIŞI KREDİLER	6	9	91	58
TOPLAM	35	57	374	776

KAYNAK : Türkiye Bankalar Birliği

Tablodan da görüldüğü gibi, 1996 yılı itibariyle Bingöl ilinde bankalar tarafından 776 milyar TL. kredi verilmiştir. Verilen kredilerin %92.5'i ihtisas kredilerinden (tarım, gayrimenkul, mesleki, turizm ve diğer kredilerden), %7.5'i de ihtisas dışı diğer kredilerden oluşmaktadır.

1996 yılı itibariyle Bingöl ili için gerçekleşen 776 milyar TL.'lık kredi, aynı yıl için Türkiye genelinde verilen toplam kredilerin onbinde ikisi gibi oldukça düşük bir kısmını teşkil etmektedir. 1996 yılında ilde 3.080.160 TL. olarak gerçekleşen kişi başına düşen kredi miktarı, aynı yıl için 54.704.005 TL. olan Türkiye ortalamasının oldukça altında kalmaktadır.

Tablo(36)'da il banka kredilerinin ve kişi başına düşen kredi miktarının Doğu Anadolu Bölgesi illeri ile karşılaştırılması verilmektedir.

TABLO 36 : BANKA KREDİLERİ AÇISINDAN BİNGÖL İLİNİN DOĞU ANADOLU BÖLGESİ İLLERİ İLE KARŞILAŞTIRILMASI (1996)

İLLER	TOPLAM BANKA KREDİLERİ (Milyar TL)	KİŞİ BAŞINA DÜŞEN BANKA KREDİLERİ (TL)
Ağrı	787	1.771.087
Bingöl	776	3.080.160
Bitlis	967	2.697.343
Elazığ	3.651	7.282.904
Erzincan	3.528	12.264.863
Erzurum	6.556	8.120.334
Hakkari	180	840.709
Kars	4.785	15.813.216
Malatya	5.628	7.723.417
Muş	963	2.316.719
Tunceli	1.309	12.577.347
Van	2.468	3.324.062
Ardahan	1.593	14.190.525
Iğdır	1.769	12.711.529
BÖLGE TOPLAMI	34.960	6.461.934

KAYNAK : Türkiye Bankalar Birliği

Yukarıdaki tablodan görüldüğü gibi 1996 yılı itibariyle Bingöl ilinde kişi başına düşen banka kredilerinin, bölge ortalamasının da oldukça altında gerçekleşmiştir.

Bingöl mevduatı ve kredi ilişkisi incelendiğinde; ilde ticari bankaların açtıkları kredilerin, toplam mevduata (TL Mevduatı + Döviz Tevdiatı) oranı 1990 yılında %62.7 iken, bu oran 1991 yılında %48.5, 1994 yılında da %22.5 düzeyine gerilediği görülmektedir. Bu durum sözkonusu yıllarda ildeki kredi kullanımındaki artış hızının önemli oranlarda azalmasından kaynaklanmıştır. İldeki kredi/mevduat oranı Türkiye ortalamasının oldukça altında gerçekleşmektedir. 1997 yılı için ildeki sözkonusu oran %24.7 iken aynı yıl Türkiye ortalaması %70.2 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Tablo(37)'de il kredi/mevduat oranının diğer iller ile karşılaştırılması verilmektedir.

TABLO 37 : KREDİ/MEVDUAT ORANI AÇISINDAN BİNGÖL İLİNİN DİĞER İLLER İLE KARŞILAŞTIRILMASI (%)

İLLER	1991	1993	1995	1997
Ankara	80.6	81.7	83.0	95.2
İstanbul	70.4	74.4	60.9	63.4
İzmir	80.1	106.6	78.5	74.1
Denizli	55.4	65.8	75.3	131.4
Eskişehir	65.6	65.8	47.5	68.3
Antalya	124.2	96.3	60.5	63.9
Gaziantep	87.5	86.3	62.7	117.9
Kahramanmaraş	54.0	54.3	54.4	79.0
Trabzon	31.0	36.9	25.4	40.7
Adana	230.3	214.9	156.1	84.6
Kocaeli	51.1	49.4	30.0	43.4
Kayseri	47.1	48.4	22.8	49.5
Erzurum	50.4	53.9	42.1	46.5
Diyarbakır	30.0	32.3	27.9	47.7
Malatya	55.0	49.8	26.8	41.3
Muş	70.0	61.5	53.4	58.8
Van	61.7	50.8	46.5	38.0
Bitlis	111.6	72.3	66.2	31.5
Bingöl	48.5	50.7	25.0	24.7
TOPLAM	78.1	79.6	65.4	70.2

KAYNAK : Türkiye Bankalar Birliği

Bingöl ili Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) rakamları incelendiğinde, 1989 yılında 84.310 milyon TL. olan sabit fiyatlarla GSYİH 1989-1996 döneminde yıllık ortalama %2.82 oranında artış göstererek 1996 yılı itibariyle 102.449 milyon TL. düzeyine yükseldiği görülmektedir. Bingöl ili GSYİH'sının (1987 yılı üretici fiyatlarıyla) iktisadi faaliyet kollarına göre dağılımı Tablo(38)'de, iktisadi faaliyet kollarının il GSYİH içindeki yerinin yüzde olarak dağılımı ise Tablo(39)'da verilmiştir.

TABLO 38 : BİNGÖL İLİ GAYRİ SAFİ YURTIÇİ HASILASININ SEKTÖRLERE GÖRE DAĞILIMI
(1987 Yılı Üretici Fiyatlarıyla) (MİLYON TL)

SEKTÖRLER	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
1. TARIM	37.426	37.819	35.236	38.849	37.415	37.364	37.994	26.978
a)Çiftçilik ve Hayvancılık	31.950	32.029	30.079	33.021	33.294	32.194	33.169	22.507
b)Ormancılık	5.411	5.728	5.094	5.745	4.055	5.103	4.679	4.389
c)Balıkçılık	65	62	63	83	66	68	96	82
2. SANAYİ	9.361	7.417	6.683	10.497	9.998	9.433	6.880	26.714
a)Madencilik ve Taşocakçılığı	54	32	14	1	--	--	--	--
b)İmalat Sanayii	8.389	6.384	5.251	7.663	7.514	6.252	6.302	25.729
c)Elektrik, Gaz ve Su	918	1.001	1.418	2.833	2.484	3.181	578	985
3. İNŞAAT	4.551	5.146	5.316	5.554	6.156	4.832	5.117	8.784
4. TİCARET	5.205	5.607	5.218	5.432	6.022	6.311	5.967	5.883
a)Toptan ve Perakende Ticaret	4.186	4.515	4.178	4.304	4.817	5.031	4.752	4.689
b)Otel, Lokanta Hizmetleri	1.019	1.092	1.040	1.128	1.205	1.280	1.214	1.194
5. ULAŞTIRMA VE HABERLEŞME	5.612	5.935	6.218	6.917	7.302	7.570	7.343	7.916
6. MALİ KURULUŞLAR	1.149	1.070	1.105	999	856	881	865	822
7. KONUT SAHİPLİĞİ	6.095	6.138	6.175	6.197	6.429	6.548	6.572	6.653
8. SERBEST MESLEK VE HİZMETLER	612	624	578	634	647	648	619	567
9. (EKSi) İZAFİ BANKA HİZMETLERİ	683	635	654	591	504	519	505	471
10. SEKTÖRLER TOPLAMI (1-9)	69.328	69.121	65.884	74.488	74.321	73.068	70.802	83.846
11. DEVLET HİZMETLERİ	14.796	16.006	18.452	17.348	17.386	17.050	17.913	17.770
12. KAR AMACI OLMAYAN ÖZEL HİZMET KURULUŞLARI	--	--	--	--	--	--	--	--
13. ARA TOPLAMI (10 + 12)	84.124	85.127	84.336	91.836	91.707	90.118	88.715	101.616
14. İTHALAT VERGİSİ	186	274	430	661	734	446	604	833
15. GAYRİ SAFİ YURTIÇİ HASILA (13 + 14) (Alıcı Fiyatlarıyla)	84.310	85.400	84.766	92.497	92.441	90.564	89.319	102.449

KAYNAK : DİE

TABLO 39 : BİNGÖL İLİ GAYRİ SAFİ YURTIÇİ HASILASININ SEKTÖRLERE GÖRE DAĞILIMI
(1987 Yılı Üretici Fiyatlarıyla) (%)

SEKTÖRLER	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
1. TARIM	44.4	44.3	41.6	42.0	40.5	41.3	42.5	26.3
a)Çiftçilik ve Hayvancılık	37.9	37.5	35.5	35.7	36.0	35.5	37.1	22.0
b)Ormancılık	6.4	6.7	6.0	6.2	4.4	5.6	5.2	4.3
c)Balıkçılık	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
2. SANAYİ	11.1	8.7	7.9	11.3	10.8	10.4	7.7	26.1
a)Madencilik ve Taşocaklığı	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
b)İmalat Sanayii	10.0	7.5	6.2	8.3	8.1	6.9	7.1	25.1
c)Elektrik, Gaz ve Su	1.1	1.2	1.7	3.1	2.7	3.5	0.6	1.0
3. İNŞAAT	5.4	6.0	6.3	6.0	6.7	5.3	5.7	8.6
4. TİCARET	6.2	6.6	6.2	5.9	6.5	7.0	6.7	5.7
a)Toptan ve Perakende Ticaret	5.0	5.3	4.9	4.7	5.2	5.6	5.3	4.6
b)Otel, Lokanta Hizmetleri	1.2	1.3	1.2	1.2	1.3	1.4	1.4	1.2
5. ULAŞTIRMA VE HABERLEŞME	6.7	6.9	7.3	7.5	7.9	8.4	8.2	7.7
6. MALİ KURULUŞLAR	1.4	1.3	1.3	1.1	0.9	1.0	1.0	0.8
7. KONUT SAHİPLİĞİ	7.2	7.2	7.3	6.7	7.0	7.2	7.4	6.5
8. SERBEST MESLEK VE HİZMETLER	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7	0.6
9. (EKSİ) İZAFİ BANKA HİZMETLERİ	0.8	0.7	0.8	0.6	0.5	0.6	0.6	0.5
10. SEKTÖRLER TOPLAMI (1-9)	82.2	80.9	77.7	80.5	80.4	80.7	79.3	81.8
11. DEVLET HİZMETLERİ	17.5	18.7	21.8	18.8	18.8	18.8	20.1	17.3
12. KAR AMACI OLMAYAN ÖZEL HİZMET KURULUŞLARI	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
13. ARA TOPLAMI (10 + 12)	99.8	99.7	99.5	99.3	99.2	99.5	99.3	99.2
14. İTHALAT VERGİSİ	0.2	0.3	0.5	0.7	0.8	0.5	0.7	0.8
15. GAYRİ SAFİ YURTIÇİ HASILA (13 + 14) (Alıcı Fiyatlarıyla)	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

KAYNAK : DİE

Tablo(38) ve Tablo(39)'dan da görüleceği gibi, 1996 yılı itibariyle Bingöl ili Gayri Safi Yurtiçi Hasılası içinde en yüksek pay tarım sektörüne aittir. 1989 yılında il GSYİH içinde %44.4 olan tarım sektörünün payı, 1996 yılında kadar ağırlığını büyük ölçüde korumuş iken sözkonusu yılda %26.3 düzeyine gerilemiştir. Buna karşılık imalat sanayinin payı 1994 ve 1995 yıllarında %7 civarında iken bu oran 1996 yılında %25.1 seviyesine yükselmiştir. Dikkat çekici bir diğer nokta ise yıllar itibariyle il GSYİH içindeki oranı %18 civarında olan devlet hizmetlerinin payının yüksekliğidir.

1996 yılı itibariyle Bingöl ili GSYİH'sının Türkiye GSYİH içindeki payı onbinde 9.78 gibi oldukça düşük bir düzeydedir. Bingöl ilindeki iktisadi faaliyet kollarının yarattığı katma değer, Türkiye iktisadi faaliyet kolları katma değeri içindeki payı incelendiğinde ise en yüksek payın devlet hizmetlerine ait olduğu görülmektedir. 1996 yılı itibariyle devlet hizmetleri sektörünün Türkiye içindeki payı binde 3.97 olup bunu binde 1.76 ile tarım ve binde 1.24 ile de konut sahipliği sektörleri izlemektedir. Bingöl ili Gayri Safi Yurtiçi Hasılasının Doğu Anadolu Bölgesi içindeki yeri incelendiğinde ise Bölge'de yaratılan GSYİH içinde yıllar itibariyle %2.70 civarında bir yer teşkil ettiği görülmektedir. Tablo(40)'da Bingöl ili GSYİH'sının Bölge içindeki yeri verilmektedir.

TABLO 40 : BİNGÖL İLİ GSYİH'SININ DOĞU ANADOLU BÖLGESİ GSYİH'SI İÇİNDEKİ YERİ (1987 Yılı Üretici Fiyatlarıyla) (Milyon TL)

YILLAR	DOĞU ANADOLU BÖLGESİ		BİNGÖL		(II) / (I) %
	GSYİH (I)	Gelişme Hızı %	GSYİH (II)	Gelişme Hızı %	
1989	3.052.585	-	84.310	-	2.76
1990	3.322.031	8.8	85.400	1.3	2.57
1991	3.229.687	-2.8	84.766	-0.7	2.62
1992	3.374.391	4.5	92.497	9.1	2.74
1993	3.499.536	3.7	92.441	-0.1	2.64
1994	3.480.573	-0.5	90.564	-2.0	2.60
1995	3.414.300	-1.9	89.319	-1.4	2.62
1996	3.502.966	3.4	102.449	15.6	2.92

KAYNAK : DİE

Kişi başına düşen gelir düzeyi açısından Bingöl ili incelendiğinde, 1989 yılı itibariyle 495 \$ olarak gerçekleşen kişi başına gayri safi yurtiçi hasılanın, 1996 yılı itibariyle 910 \$ düzeyine çıktığı dikkati çekmektedir. Tablo(41)'de Bingöl ilinde yıllar itibariyle kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasıla rakamları verilmektedir.

TABLO 41: KİŞİ BAŞINA BİNGÖL İLİ GAYRİ SAFİ YURTIÇİ HASILASI
(Cari Fiyatlarla)

YILLAR	KİŞİ BAŞINA GSYİH (TL)	GELİŞME HIZI (%)	KİŞİ BAŞINA GSYİH (\$)
1989	1.060.414	-	495
1990	1.913.637	80.5	726
1991	3.208.406	67.7	759
1992	5.985.302	86.6	858
1993	10.401.092	73.8	931
1994	20.295.038	95.1	691
1995	39.419.814	94.2	889
1996	74.664.826	89.4	910

KAYNAK : DİE

Tablodan da görüleceği gibi 1989 yılında 495 \$ olan kişi başına il GSYİH, yıllar itibariyle devamlı olarak artarak 1993 yılı itibariyle en yüksek değeri olan 931 \$ düzeyine yükselmiştir. Ancak 1994 yılında yıl ortası değeri olarak \$ kurunun bir önceki yıla göre %187 gibi oldukça yüksek oranda artış göstermesi sonucunda, 1994 yılı itibariyle kişi başına GSYİH 691 \$ düzeyine gerilemiştir. 1994 yılında il GSYİH TL. bazında %95.1 oranında artış göstermesine rağmen sözkonusu nedenle \$ bazında %25.7 oranında azalış meydana gelmiştir. Sonraki yıllarda ise kişi başına kişi başına il gayri safi yurtiçi hasılanın tekrar artış trendine girerek 1996 yılında 910 \$ düzeyine ulaştığı görülmektedir..

Bingöl ilinde gerçekleşen kişi başına GSYİH rakamları Türkiye bazında değerlendirildiğinde, il kişi başına GSYİH rakamlarının Türkiye kişi başına GSYİH rakamlarının oldukça altında olduğu dikkat çekmektedir. 1989 yılında kişi başına Türkiye gayri safi yurtiçi hasılası 1.933 \$ iken, bu rakam 1996 yılı itibariyle 2.920 \$ düzeyine yükselmiştir.

3.11. Yatırımlarda Devlet Yardımları

Ulusal ekonomilerin ayakta durabilmesi, yeni nesillere istihdam yaratılabilmesi, üretim, ihracat ve refah düzeyinin artırılabilmesi için yatırım yapılması zorunlu olurken, özellikle devletin ekonomideki payının azaltılmasının her kesim tarafından kabul gördüğü bir dönemde, ihtiyaç duyulan sanayi yatırımlarının *özel sektör* tarafından gerçekleştirilmesi bir mecburiyet haline gelmektedir.

Yatırım; getirisi uzun vadede oluşan ve değişen ekonomik, politik, sosyal ve teknolojik şartlar nedeniyle yüksek risk taşıyan bir faaliyettir. Söz konusu yüksek riski azaltmak ve müteşebbisleri ülkenin ihtiyaç duyduğu yatırımlara yönlendirebilmek için, gelişmiş ülkeler dahil tüm ülkelerde olduğu gibi, Türkiye'de de yatırımların devlet tarafından desteklenmesi kaçınılmaz bir mecburiyet olarak karşımıza çıkmaktadır. Gümrük Birliği, dünya ekonomisine entegrasyon ve yabancı sermayenin ülkemize çekilmesi gibi hususlar dikkate alındığında *Yatırımlarda Devlet Desteklerinin* önemi daha da artmaktadır.

Esasen, Avrupa Birliği üyesi ülkeler dahil, tüm ülkelerde bölgesel ve sektörel amaçlara yönelik olarak mali kaynakların imkan verdiği ölçüde;

- *Nakit destek ve hibeler,*
- *Vergisel destekler,*
- *Kredi destekleri,*
- *Sermayeye iştirak,*
- *Arazi - arsa tahsisi,*
- *Eğitim, pazar araştırması ve AR-GE yardımları*

gibi Devlet Destekleri yaygın bir biçimde uygulanmaktadır. Ülkemizde yatırımlara uygulanan devlet yardımlarını;

a- Yatırımlarda Devlet Yardımları,

b- KOBİ (Küçük ve Orta Boy İşletmeler) Yatırımlarında Devlet Yardımları

olmak üzere iki farklı sistemde ele almak mümkündür. KOBİ yatırımları ile ilgili devlet yardımları belli büyüklüğe kadar olan imalat sektörü yatırımlarını hedef alırken, *Teşvik Belgeli Sistem* çerçevesinde yürütülen ve genel anlamda *Yatırımlarda Devlet Yardımları* adı altında ifade edilen destekler, belli bir büyüklüğün üzerindeki her tür sektör yatırımını içermektedir.

a- Yatırımlarda Devlet Yardımları

Yatırımlarda Devlet Yardımları ile ilgili Mevzuat, 13 Ocak 1995 tarih ve 22170 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan **“26/12/1994 tarih ve 94/6411 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar”**, 10 Mart 1995 tarih ve 2223 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan **08/03/1995 tarih ve 95/6569 sayılı “Ek Karar”** ve 4 Nisan 1995 tarih ve 22248 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan **“95/2 Sayılı Hazine Müsteşarlığı Tebliği”** ile düzenlenmiştir. Ayrıca, söz konusu Mevzuatta 8 Aralık 1996 tarih ve 22841 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan **19/09/1996 tarih ve 96/8639 sayılı “Ek Karar”**, 19 Mart 1997 tarih ve 22938 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan **97/2 Sayılı Hazine Müsteşarlığı Tebliği** ve **YPK’nun 22 Temmuz 1997 tarih ve 97/41 Sayılı kararı**, **6 Ağustos 1997 tarih ve 97/45 Sayılı kararı** ve **16 Ekim 1997 tarih ve 97/88 Sayılı kararı** ile ihtiyaçtan doğan bazı değişiklikler yapılmıştır. Daha sonra, 23 Ocak 1998 tarih ve 23239 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanan, **4325 No’lu Kanunla Olağanüstü Hal Bölgesinde ve KÖY’lerde istihdam yaratılması ve yatırımların teşvik edilmesine ilişkin düzenlemeler** yapılmıştır. Son olarak da, 25 Mart 1998 tarih ve 23297 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan, **23/02/1998 tarih ve 98/10755 sayılı “Yatırımlarda Devlet Yardımları ve Yatırımları Teşvik Fonu Esasları Hakkında Karar”** ile;

- Daha önceki Karar hükümlerine göre düzenlenmiş bulunan yatırım teşvik belgeleri ile ilgili uygulamalar, istinad ettiği Karar hükümlerine tabi olmak ve
- Ancak, talep edilmesi halinde 98/10755 sayılı Karar’la lehe gelen hükümler 26/12/1994 tarihli ve 94/6411 sayılı Karar ve bu Karar’da değişiklik yapan Kararlar hükümlerine göre düzenlenmiş olan yatırım teşvik belgelerine tatbik edilebilir olmak

kaydıyla; 26/12/1994 tarih ve 94/6411 sayılı, 8/3/1995 tarih ve 95/6569 sayılı, 19/09/1996 tarih ve 96/8639 sayılı, 31/07/1997 tarih ve 97/9688 sayılı Kararlar yürürlükten kaldırılmıştır.

Son kararın uygulanmasına ilişkin esas ve usuller **6 Mayıs 1998 tarih ve 23334 sayılı** Resmi Gazetede yayımlanan **98/1 sayılı** Hazine Müsteşarlığı tebliği ile düzenlenmiştir.

Daha önceki Karar hükümlerine göre düzenlenmiş bulunan yatırım teşvik belgeleri ile ilgili uygulamalar, istinad ettiği Karar hükümlerine tabi olmak ve saklı kalmak kaydıyla, 25 Mart 1998 tarihinden sonra yürürlükte olan Karar çerçevesinde destek unsurlarının uygulanması açısından;

- a- **Gelişmiş Yöreler:** İstanbul ve Kocaeli il sınırları ile Ankara, İzmir, Bursa, Adana ve Antalya Büyükşehir Belediye sınırları dahil,
- b- **Normal Yöreler:** Gelişmiş Yöreler ve Kalkınmada Öncelikli Yöreler dışında kalan iller,
- c- **Kalkınmada Öncelikli Yöreler:** Bakanlar Kurulu Kararı ile Kalkınmada Öncelikli Yöre olarak belirlenen iller,

olarak tespit edilmiştir.

23/02/1998 tarih ve 98/10755 sayılı karar çerçevesinde Hazine Müsteşarlığından alınan “Teşvik Belgesi” kapsamında gerçekleştirilen yatırımlar için, yatırım veya işletme dönemlerini kapsayan aşağıdaki destek unsurları uygulanmaktadır;

- **Gümrük vergisi ve Toplu Konut Fonu istisnası,**
- **Yatırım indirimi,**
- **İthalde Katma Değer Vergisi ertelemesi,**
- **Yerli makine ve teçhizat alımında Katma Değer Vergisi desteği,**
- **Vergi, resim ve harç istisnası,**
- **Enerji desteği,**
- **Arsa tahsisi,**
- **Yatırımları Teşvik Fonundan kredi tahsisi.**

Yukarıda sayılan destek unsurlarının ne şekilde uygulanacağı Hazine Müsteşarlığı'na belirlenmektedir.

Destek Unsurlarından Yararlanma

Destek unsurlarından yararlanabilmek için esas ve usulleri Müsteşarlıkça belirlenecek Yatırım Teşvik Belgesinin temin edilmesi zorunludur. Yatırımın teşvik belgesine bağlanabilmesi için asgari sabit yatırım tutarının, Kalkınmada Öncelikli Yörelerde 25 Milyar Türk Lirası, diğer yörelerde ise 50 Milyar Türk Lirası olması gerekmektedir.

Yatırım teşvik belgesi kapsamında, gelişmiş yörelerde aşağıda belirtilen sektörlerdeki yatırımlar ile bu yörelerde Sanayi ve Ticaret Bakanlığınca belirlenen Organize Sanayi Bölgelerindeki yatırımlar, Normal Yöreler ve Kalkınmada Öncelikli Yörelerdeki yatırımlar ve KOBİ kapsamına giren işletmelerce gerçekleştirilecek yatırımlar, yukarıda sayılan destek unsurlarından yararlanabilir.

Gelişmiş Yörelerde gerçekleştirilecek yatırımlardan teşvik belgesine bağlanabilecek ve destek unsurlarından yararlandırılacak yatırımlar aşağıda verilmiştir;

- ***Elektrik enerjisi üretimi yatırımları (otoprodüktör yatırımları dahil),***

- *Altyapı yatırımları,*
- *Yap-işlet ve/veya yap-işlet-devret modeli çerçevesinde yapılacak yatırımlar,*
- *Ar-Ge, tasarım, yeni ürün ve model geliştirmeye yönelik yatırımlar,*
- *Çevre korumaya yönelik yatırımlar,*
- *Bilim Teknoloji Yüksek Kurulunca belirlenen öncelikli teknoloji yatırımları,*
- *Elektronik sanayi yatırımları,*
- *Gemi ve yat inşa yatırımları,*
- *Tersane yatırımları (gemi inşa ve onarımını sağlayan tesisler),*
- *Teknopark, bilişim teknolojisi, eğitim, sağlık ve turizm yatırımları dahil olmak üzere Müsteşarlıkça belirlenecek diğer hizmet yatırımları,*
- *Mevcut yatırımın Kalkınmada Öncelikli Yörelere ile yurt dışına nakli sonucunda aynı mahalde gerçekleştirilmesi kaydıyla, Müsteşarlıkça uygun görülecek yatırımlar,*
- *Tevsi, modernizasyon, yenileme, kalite düzeltme, darboğaz giderme, entegrasyon ve tamamlama yatırımları,*
- *İleri teknoloji gerektiren, katma değeri yüksek, vergi gelirlerini ve istihdamı artırıcı özelliklerden bir veya birden fazlasını içeren ve sabit yatırım tutarı 50 milyon USD karşılığı Türk Lirasının üzerindeki komple yeni yatırımlardan Müsteşarlıkça uygun görülecek yatırımlar.*

Yatırımlara Sağlanan Destek Unsurları

Gümrük Vergisi ve Toplu Konut Fonu İstisnası: Yatırım teşvik belgesi kapsamındaki makine ve teçhizat (hammadde, aramalı ve işletme malzemeleri hariç) ithalatı, yürürlükteki İthalat Rejimi Kararı gereğince ödenmesi gereken Gümrük Vergisi ve Toplu Konut Fonundan istisna tutulmaktadır.

Teşvik belgesi ve buna bağlı liste kapsamındaki makine ve teçhizatın ithaline ilişkin işlemler, gümrük mevzuatı çerçevesinde gümrük idaresince yerine getirilir. Uygulamaya ilişkin usuller, Müsteşarlık ve Gümrük Bakanlığınca (Gümrük Kontrol Genel Müdürlüğü) müştereken tespit edilir.

Yatırım İndirimi: 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun ek 3. Maddesi hükmü uyarınca yatırım indirimi uygulaması açısından, yatırım teşvik belgesi kapsamında Gelişmiş Yörelere ve Normal Yörelere gerçekleştirilecek yatırımlar (Organize Sanayi Bölgelerinde gerçekleştirilecek yatırımlar ile KOBİ'lerce yapılacak yatırımlar dahil) *özel önem taşıyan sektör yatırımlarıdır.*

Yatırım indirimi, Normal Yörelere ve Kalkınmada Öncelikli Yörelere ile yukarıda izah edilen şekildeki Gelişmiş Yörelere yapılacak yatırımlara % 100 oranında uygulanır. Yatırım indiriminin artırılması halinde, Kalkınmada Öncelikli Yörelere için azami oran uygulanır. Yatırım indirimi uygulaması yönünden yatırımcının Müsteşarlığa müracaat tarihinden itibaren yapacağı harcamalar dikkate alınır.

İthalde KDV Ertelemesi: Teşvik Belgesi kapsamında ithal edilecek makine ve teçhizat, 25/10/1984 tarihli ve 3065 sayılı Kanun'da öngörüldüğü şekilde Katma Değer Vergisi ertelemeinden yararlanır. İlgili mevzuatta öngörülen istisna hükümleri saklıdır.

Müsteşarlık tarafından verilen teşvik belgesinde yer alan yatırım mallarının ithalinde ödenmesi gereken katma değer vergisi, bu verginin fiilen indirilmesinin mümkün olacağı tarihe kadar ertelenir. Erteleme süresince zaman aşımı işlemez.

Yerli Makine ve Teçhizatta KDV Desteği: Teşvik belgesi kapsamında yurt içinden satın alınan ve yerli katkı oranı % 50'nin (gemi ve yat inşa yatırımlarında % 30) üzerinde bulunan makine ve teçhizata ilişkin Gelişmiş ve Normal Yöreleredeki yatırımlarda katma değer vergisi oranındaki değer; Kalkınmada Öncelikli Yöreleredeki Yatırımlarda ise katma değer vergisi oranına 10 puan eklenmek suretiyle bulunacak değer üzerinden yatırımcılara Fon'dan ödeme yapılır. Bu ödeme, gemi ve yat inşa yatırımlarında sabit yatırım tutarı üzerinden yatırımcılara ödenir.

KDV desteği ile ilgili olarak yatırımın bulunduğu il valiliğine veya yatırımcının kendisinin tayin edeceği yeminli mali müşavire doğrudan başvurularak işlemler yürütülür.

Vergi, Resim ve Harç İstisnası: 3/12/1988 tarihli ve 3505 sayılı Kanun'un Geçici 2'nci maddesine göre, yatırımcının yatırımın tamamlanmasına müteakip 2 yıl içinde 10.000 USD tutarında ihracat yapacağına dair taahhütte bulunması kaydıyla;

- Şirket kuruluşu,
- Yatırım termin süresi içinde kalınmak kaydıyla, teşvik belgesinde öngörülen özkaynak tutarını geçmemek üzere sermaye tezyidi,
- Teşvik belgesinde öngörülen yabancı kaynak tutarını geçmemek üzere bir yıl ve daha uzun vadeli olarak yurt içinden ya da dışından sağlanacak yatırım kredileri,
- Teşvik belgeli yatırıma ilişkin gayrimenkul ve gayrimenkule müteferri aynı hakların aynı sermaye olarak konulması halinde, bunların şirket adına tapuya tescil

işlemleri ve bu işlemlerle ilgili olarak düzenlenecek kağıtlar 01/07/1964 tarihli ve 488 sayılı Kanuna göre damga vergisinden ve 02/07/1964 tarihli ve 492 sayılı Kanuna göre harçlardan istisna edilir.

Enerji Desteği: İlgili mevzuatla belirlenen esas ve usuller çerçevesinde teşvik belgeli yatırımlara enerji desteği sağlanır.

Yatırımları Teşvik Fonundan Kredi Tahsisi : Fon'dan sadece, yatırımlarda devlet yardımları ile ilgili teşvik mevzuatı çerçevesinde araştırma-geliştirme (Ar-Ge), teknopark, çevre korumaya yönelik Bilim Teknoloji Yüksek Kurulunca belirlenen öncelikli teknolojik yatırımlar ile KOBİ yatırımlarının teşviki, desteklenmesi ve yönlendirilmesi amacıyla Müsteşarlıkça belirlenecek limitler dahilinde kredi tahsisi yapılabilmektedir.

Ayrıca, Olağanüstü Hal Bölgesinde ve Kalkınmada Öncelikli Yörelere vergi teşvikleri uygulamak ve yatırımlara kamu arsa ve arazisi temin etmek suretiyle yatırımları ve istihdam imkanlarını artırmayı amaçlayan, 4325 No.lu Kanun kapsamında çeşitli teşvikler getirilmiştir.

Bu Kanunda geçen Olağanüstü Hal Bölgesi; 4325 No.lu Kanunun yürürlüğe girdiği 1 Şubat 1998 tarihinde, Olağanüstü Hal Bölgesi ve mücavir alanına dahil iller ile Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığınca belirlenen fert başına GSYİH miktarları 1.500 USD veya daha az ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca belirlenen sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi -0.5 ve daha düşük bulunan illerden Bakanlar Kurulunca tespit edilen; Adıyaman, Ağrı, Ardahan, Bayburt, Erzurum, Gümüşhane, Iğdır, Kars, Ordu, Şanlıurfa ve Yozgat illerini kapsamaktadır.

Bu Kanun kapsamında getirilen teşvikler ise şöyledir:

Gelir ve Kurumlar Vergisi İstisnası: 01.01.1998 tarihi ile 31.12.2000 tarihi arasında; Olağanüstü Hal Bölgesi kapsamında sayılan illerde yeni işe başlayan gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin, bu illerdeki işyerlerinde fiilen ve sürekli olarak 10 ve daha fazla işçi çalıştırmaları şartıyla, münhasıran bu iş yerinden elde ettikleri kazançları işe başlama tarihinden itibaren yatırım dönemi dahil 5 vergilendirme dönemi gelir ve kurumlar vergisinden müstesnadır.

Çalışanlardan Kesilen Vergilerin Ertelenmesi: 31.12.2002 tarihine kadar uygulanmak üzere; Olağanüstü Hal Bölgesi kapsamında sayılan illerde, 01.02.1998 tarihini izleyen aybaşından itibaren yeni işe başlayan gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin bu illerdeki işyerlerinde çalıştırdıkları işçiler ile 01.02.1998 tarihinden önce işe başlamış olan gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin 31.10.1997 tarihinden önce ilgili idareye vermiş oldukları en son 4 aylık sigorta prim bordrolarında bildirdikleri işçi sayısına ilave olarak yeni işe aldıkları ve bu işyerlerinde fiilen çalıştırdıkları işçilerin, ücretlerinden kesilen ve beyan

edilerek tahakkuk ettirilen gelir ve damga vergileri, beyanname verme süresini izleyen ikinci yılın aynı döneminde ödenir.

İşletmelerde Vergi, Resim, Harç İstisnası: 01.02.1998 tarihinden 31.12.2002 tarihine kadar uygulanmak üzere; Olağanüstü Hal Bölgesi kapsamında sayılan illerde yapılacak teşvik belgeli yatırımlarla ilgili olarak;

- Arazi veya arsa tedariki ile ilgili olarak ivazlı veya ivazsız devir, temlik, kamulaştırma, satış vaadi sözleşmesi, intifa ve iştirak hakkı, alım, satım, kira, geri alma, geri verme, ifraz, tevhid, tescil, cins değişikliği, rehin ve ipotek tesis ve terkin, ıslah ve değişiklik işlemleri ile bu işlemler dolayısıyla düzenlenen kağıtlar,
- Kredi verilmesi ile ilgili işlemler, bu konuda düzenlenen kağıtlar ve kredi işlemleri nedeniyle her ne nam ile olursa olsun nakden veya hesaben alınan paralar

veraset ve intikal vergisi, damga vergisi, banka ve sigorta muameleleri vergisi, emlak vergisi ve harçlar ile 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanununa göre alınan vergi, resim ve harçtan müstesnadır.

Sigorta Primi İşveren Payları: 31.12.2002 tarihine kadar uygulanmak üzere; Olağanüstü Hal Bölgesi kapsamında sayılan illerde, 01.02.1998 tarihinden itibaren yeni işe başlayan gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin bu illerdeki işyerlerinde çalıştırdıkları işçiler ile 01.02.1998 tarihinden önce işe başlamış olan gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin 31.10.1997 tarihinden önce idareye vermiş oldukları en son 4 aylık sigorta prim bordrolarında bildirdikleri işçi sayısına ilave olarak yeni işe aldıkları ve bu işyerlerinde fiilen çalıştırdıkları işçiler için, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun 72 ve 73'üncü maddeleri uyarınca prime esas kazançları üzerinden tahakkuk ettirilecek primlerin işveren hissesi Hazinece karşılanmaktadır.

Bedelsiz Yatırım Yeri Tahsisi: 23 Ocak 1998 tarih ve 23239 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 4325 Sayılı Kanununun 8'inci maddesiyle Kalkınmada Öncelikli Yörelerde; organize sanayi bölgelerine öncelik verilmek üzere en az 10 kişilik istihdam öngören teşvik belgeli yatırımlar için gerçek ve tüzel kişilere, Hazineye ait arazi ve arsaların mülkiyeti bedelsiz olarak devredilebilir hükmü getirilmiştir. Bu maddenin uygulanması ile ilgili hükümler Maliye Bakanlığınca hazırlanacak bir yönetmelikle belirlenecektir.

Yatırımın Finansmanı

Teşvik belgesi kapsamındaki yatırımların finansmanında uygulanabilecek asgari özkaynak oranları aşağıda belirtilmiştir;

- ***Kalkınmada Öncelikli Yörelerde yapılacak yatırımlarda*** % 20,
- ***Normal ve Gelişmiş Yörelerde yapılacak yatırımlarda*** % 40,
- ***Ro-Ro taşımacılığı, havayolu kargo taşımacılığı yatırımlarında*** % 25,
- ***Gemi inşa, yat inşa, gemi ithali ve uçak ithali yatırımlarında*** % 15,
- ***Finansal kiralama şirketlerinin yapacağı kiralama yatırımlarında*** % 10,

Teşvik belgeli yatırımlar kapsamında dış kredi ve yurtiçinden döviz kredisi (iç kredi ile birlikte kullanılması dahil) temin edilmesi halinde, özkaynak oranları % 20'ye kadar indirilebilir. Ayrıca, ihraç edilmek üzere inşa edilen gemi ve yatlar (deniz araç ve gereçleri dahil) ile Müsteşarlıkça uygun görülen Yap-İşlet-Devret modeli çerçevesinde gerçekleştirilecek yatırımlarda bu sınırlara bağlı kalınmaz.

Yatırıma Fon kaynaklarından kredi desteğinin öngörülmesi halinde, bu kredi ile dış kredi yukarıda belirtilen % 80 limitlerini aşmamak üzere birlikte kullanılabilir. Yatırımların finansmanında; yeniden değerlendirme fonu, özkaynak olarak mütalaa edilmez.

Madencilik yatırımları (görünür rezerve oturtulmuş istihraç yatırımları, maden istihracı ile beraber entegrasyon yatırımları ve maden aramaya yönelik yatırımlar dahil), kalkınmada öncelikli yörelerde uygulanan destek unsurlarından yararlanmaktadır.

b- KOBİ Yatırımlarında Devlet Yardımları

Küçük ve Orta Boy İşletmelerin (KOBİ) Teşvik Belgeli olarak devlet yardımlarından yararlanmaları, ilk kez 16 Ekim 1996 tarih ve 22789 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan **19/09/1996 tarih ve 96/8615 sayılı** “Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Yatırımlarında Devlet Yardımları Hakkında Karar” ve 31 Ekim 1996 tarih ve 22803 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 96/3 sayılı Hazine Müsteşarlığı Tebliği ile sağlanmıştır. Son olarak da, 7 Mart 1998 tarih ve 23279 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan **23/02/1998 tarih ve 98/10669 sayılı** Kararla KOBİ yatırımlarına ilişkin devlet yardımları yeniden düzenlenmiş ve 96/8615 sayılı Karar yürürlükten kaldırılmıştır.

Bu Karar kapsamında; imalat sanayi sektöründe faaliyette bulunan, işyerinde en fazla 150 işçi çalıştıran, kanuni defter kayıtlarında arsa ve bina hariç, makine ve teçhizat, tesis, taşıt araç ve gereçleri, döşeme ve demirbaşları toplamı 50 milyar Türk Lirasını aşmayan işletmeler KOBİ kapsamında değerlendirilmiş ve Devlet Yardımlarından faydalanmaları imkanı yaratılmıştır.

KOBİ'lere sağlanan başlıca destek unsurları;

- ***Yatırımları Teşvik Fonundan Kredi,***
- ***Gümrük Vergisi ve Fon İstisnası,***
- ***Yatırım İndirimi,***
- ***Makine ve Teçhizat Alımında Katma Değer Vergisi (KDV) Desteği,***
- ***Vergi, Resim ve Harç İstisnası,***

olarak sıralanabilir.

Yatırım Teşvik Belgesi kapsamında yurt içinde imal edilmiş makine ve teçhizatın satın alınması halinde, makine ve teçhizata ilişkin katma değer vergisi, Fon'dan KDV desteği olarak yatırımcılara ödenir. Bu ödeme; Kalkınmada Öncelikli Yörelerde, katma değer vergisine 10 puan ilave edilerek yapılır. KDV desteğinden yararlanabilmek için satın alınan makine ve teçhizatın yeni ve kullanılmamış olması gerekmektedir.

Acil Destek kapsamında yer alan; Adıyaman, Ağrı, Ardahan, Batman, Bayburt, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Giresun, Gümüşhane, Hakkari, Iğdır, Kahramanmaraş, Kars, Kilis, Malatya, Mardin, Muş, Rize, Siirt, Sinop, Sivas, Şanlıurfa, Şırnak, Tunceli ve Van illerindeki KOBİ'lere öncelikli olarak Yatırımları Teşvik Fonundan kredi tahsis edilmektedir.

Fon kaynaklı krediler sadece makine ve teçhizat ile hammadde (enerji hariç) alımlarına yönelik olarak kullanılabilir. Yurtiçinden kullanılmış olarak temin edilecek makine teçhizat için Fon'dan kredi tahsisi yapılmaz.

KOBİ'lere Fon'dan, Acil Destek kapsamındaki illerde 30 milyar TL., Kalkınmada Öncelikli Yörelerde 20 milyar TL., diğer yörelerde 15 milyar TL.'na kadar olmak üzere Fon kaynaklı yatırım kredisi tahsis edilebilir. Ayrıca, KOBİ'lere Fon'dan 10 milyar TL.'na kadar Fon kaynaklı işletme kredisi de tahsis edilebilir.

Fon kapsamındaki kredilerin kullanımında yatırımcının krediye konu toplam yatırımın Acil Destek kapsamındaki illerde en az % 10'unu, Kalkınmada Öncelikli Yörelerde en az % 20'sini, diğer yörelerde en az % 30'unu öz kaynaklardan karşılaması gerekmektedir.

KOBİ'lere Fon kaynaklarından kullanılan kredilerin faizleri; Acil Destek kapsamındaki illerde ve Kalkınmada Öncelikli Yörelerde % 20 , diğer yörelerde yapılacak yatırımlarda ise % 30'dur. KOBİ'lere kullanılacak Fon kaynaklı yatırım kredilerinde

azami vade 4 yıl, işletme kredilerinde 2 yıldır. Yatırım kredilerinde 1 yıl ödemesiz dönem uygulanır.

KOBİ Desteklerinden Yararlanılması

KOBİ yatırımlarında devlet yardımları, Hazine Müsteşarlığı ve Türkiye Halk Bankası (Halkbank) tarafından ortaklaşa yürütülmektedir. KOBİ Teşvik Belgesi alınabilmesi için; yatırımcı kendisine en uygun olan Halkbank Şubesine başvurmakta, şube tarafından talebin uygun görülmesi halinde kendisinden istenen bilgi ve belgeleri yine ilgili şubeye vermektedir. Fon kaynaklı kredi kullanılmasına yönelik alınacak teminata ait esaslar Halkbank tarafından belirlenmektedir. Halkbank tarafından Teşvik Belgesi talebi olumlu karşılanan Yatırımcılara, Bankanın başvurusu üzerine, Hazine Müsteşarlığı Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğüne Teşvik Belgesi verilmektedir.

Yatırım Teşvik Belgesi şart ve karakteristiklerinin gereği gibi yerine getirilememesi halinde, Hazine Müsteşarlığı, destek unsurlarının kısmen veya tamamen kaldırılarak, yararlanılan desteklerin geri alınmasını sağlama yetkisine sahiptir.

Yatırımın gerçekleşmesi ile ilgili takip, kontrol ve sorumluluk Halkbanka aittir. Yatırımın, Yatırım Teşvik Belgesinde kayıtlı destek unsurlarından birinin uygulanmasını müteakip en geç 6 ay içerisinde tamamlanması esastır. Yatırım süresi Teşvik Belgesinde kayıtlı destek unsurlarından birinin uygulanmasını müteakip başlamakta ve verilen süre içinde tamamlanamayan yatırımlarla ilgili olarak ise, Müsteşarlıkça KOBİ Teşvik Belgesi iptal edilerek, sağlanmış olan destek unsurları 6183 sayılı Kanun çerçevesinde ilgililerden geri alınmaktadır.

Yatırımların gerçekleşmemesi veya Yatırım Teşvik Belgesinin iptal edilmesi halinde, yararlanılan Fon kaynaklı kredi faiz oranı; Fon kaynaklı kredinin ilk kullanıldığı tarihten, yatırımcının kredi anapara ve faizlerini vadelerinde ödenmemesi halinde ise

temerrüde düşülen tarihten itibaren, Halkbankın kısa vadeli ticari kredilere uygulayacağını ilan ettiği faiz oranına yükseltilerek, anaparanın (kredinin), buna göre hesaplanacak faizi ile birlikte yatırımcıdan Halkbank tarafından tahsili söz konusudur.

4. ÖNERİLEN YATIRIM KONULARININ DEĞERLENDİRME KRİTERLERİNE GÖRE SINIFLANDIRILMASI

4.1. Değerlendirme Kriterleri

Bingöl için önerilen yatırım konularının değerlendirilmesinde, *tarım* ve *sanayi* sektörlerine yönelik olmak üzere iki ayrı değerlendirme kriteri uygulanmıştır.

Tarım sektörü için önerilen yatırım konuları; *pazar olanakları; yardımcı malzeme ve hammadde kaynaklarına yakınlık; taşıma; işgücü; enerji, yakıt ve su; arazi durumu; sosyal ve kültürel çevre; iklim koşulları; özendirme önlemleri; toplam yatırım tutarı, işletme sermayesi ihtiyacı ve finansman imkanları* olmak üzere 10 ayrı kriter açısından değerlendirilmiştir. **Her bir yatırım konusu için toplam faktör puanı**, 1-3 arası faktör ağırlıkları ile söz konusu yatırım göz önünde bulundurularak 1-10 arası verilen puanların çarpılması sonucu oluşan rakamların toplamından oluşmaktadır.

Sanayi sektörü için önerilen yatırım konuları ise, *pazara yakınlık; yardımcı malzeme ve hammadde kaynaklarına yakınlık; taşıma; işgücü; enerji, yakıt ve su; arsanın maliyeti, topografik yapısı ve inşaat maliyeti; sosyal ve kültürel çevre; iklim koşulları; çevre koşullarına uygunluk; özendirme önlemleri; yan sanayie yakınlık; üst düzey yönetici ve teknik personel sağlanması; iletişim imkanları; toplam yatırım tutarı ve işletme sermayesi ihtiyacı; finansman imkanları ve bankacılık hizmetlerinden yararlanılması ve diğer (güvenlik ve milli savunmaya uygunluk vb.)* gibi 16 faktör üzerinden değerlendirilmiştir. Yine **her bir yatırım konusu için toplam faktör puanı**, 1-3 arası faktör ağırlıkları ile söz

konusu yatırım göz önünde bulundurularak 1-10 arası verilen puanların çarpılması sonucu oluşan rakamların toplamından oluşmaktadır.

Bunun yanı sıra, önerilen uygun yatırım konuları, kendi içlerindeki nispi üstünlüklerini yansıtabilmek amacıyla üç grupta değerlendirilmiştir:

A Grubu: Gerek talep-Pazar-kaynak, gerekse yatırım boyutları, karlılık ve risk derecesi bakımından *sorun taşımadığı düşünülen* yatırım alanlarını içermektedir.

B Grubu: Bölgesel imkanlar ve hazırlık derecesine göre birinci gruptaki yatırımlar gibi sorunsuz olmakla birlikte, kuruluş yeri, pazarlama, kapasite, işgücü vb. faktörler bakımından *daha ayrıntılı analiz gerektiren* yatırım alanlarını içermektedir.

C Grubu: Bölgenin ve ülkenin ihtiyaç duyabileceği, girdi-çıkıtı değerlendirmesi bakımından anlamlı potansiyel arz eden yatırım alanlarıdır. Ancak; bölgede belirli bir alt yapı ile ekonomik oluşum ve gelişmelere paralel olarak, diğer iki gruba oranla *daha ciddi hazırlık safhası gerektiren* yatırım alanlarını içermektedir.

Buna göre;

Tarım sektörü için;

0 - 120 arası puan **C Grubu**

121 - 160 arası puan **B Grubu**

161 - 200 arası puan **A Grubu**

Sanayi sektörü için;

0 - 50 arası puan **C Grubu**

151 - 200 arası puan **B Grubu**

201 - 250 arası puan **A Grubu**

yatırım konularını ifade etmektedir.

4.2. Uygun Yatırım Konuları

Bingöl için sosyo-iktisadi anlamda uygun yatırım konuları önerilirken, öncelikle yörenin doğal kaynak potansiyeli göz önünde alınmıştır. Tarım, hayvancılık, maden ve orman varlığından meydana gelen doğal kaynak potansiyelinin değerlendirilmesine yönelik yatırım konuları, hammadde teminindeki kolaylıkların yanısıra geriye doğru bağlantılar yoluyla, tarım ve hayvancılığın gelişmesine de katkıda bulunmaktadır. Bingöl ili ekonomisinde tarım ve hayvancılığın ağırlığı da dikkate alındığında, sözkonusu yatırım konularına öncelik verilmesinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Bunun yanında yurtiçi ve yurtdışı talebi karşılamaya yönelik yatırım konuları ile ileriye ve geriye doğru bağlantılar yoluyla ildeki sanayi sektörünün gelişimini desteklemeye yönelik olarak potansiyel arz eden yatırım konuları da göz önünde bulundurulmuştur.

Yapılan inceleme ve değerlendirmelerin ışığında, Bingöl iline yönelik 20 adet yatırım konusu önerilmiştir. Bu yatırım konuları aşağıda verilmektedir.

4.2.1 Doğal Kaynak Potansiyelini Değerlendirmeye Yönelik Yatırımlar

Bingöl ilinde doğal kaynak potansiyelini değerlendirmeye yönelik yatırım konuları, iki başlık altında incelenmiştir.

Tarım ve Hayvancılık Sektöründe Yapılabilecek Yatırımlar

Bingöl ilinde doğal kaynak potansiyelini oluşturan tarım ve hayvancılık sektörlerinde yapılabileceği düşünülen yatırım konuları şu kalemlerden oluşmaktadır:

- *Arıcılık*
- *Kültür ırkı koyun yetiştiriciliği*
- *Damızlık sığır yetiştiriciliği*

- *Et ve süt besiciliği*
- *Et ve yumurta tavukęuluęu*
- *Hindi yetiştiriciliği*
- *Meyve yetiştiriciliği*
- *Yem bitkileri (Yonca, Korunga, Fiğ) yetiştiriciliği*

İmalat sanayiinde yapılabilecek yatırımlar

Bingöl ilinin doğal kaynak potansiyelini (zellikle tarım ve hayvancılık) değerlendirmeye ve bu ürünlerin katma değerini arttırmaya yönelik 5 adet yatırım konusu önerilmiş olup bu öneriler şöyle sıralanmaktadır:

- *Bal ambalajlama tesisi*
- *Bisküvi ve gofret retimi*
- *Straygarn yn ipliği üretim tesisi*
- *El halısı ve kilim dokuma*
- *Maden suyu şişeleme tesisi*

4.2.2. Talebi Karşılamaya Yönelik Yatırımlar

Bingöl ilinde doğal kaynak potansiyelinin değerlendirilmesinin yanısıra, özellikle yurtiçi talebi ve ihracatı karşılamaya yönelik olarak, gelişme potansiyeli yüksek görülen sektörlere ilişkin yatırımların özendirilmesi de önem taşımaktadır. Bu kapsamda önerilen 7 adet yatırım konusu aşağıda sıralanmıştır.

- *Çimento retimi*
- *Kraft torba retimi*
- *Küp şeker retimi*
- *Tarım alet ve makinaları imalatı*
- *Veteriner ilaçları üretim tesisi*
- *Tarım ilaçları retimi*
- *Polipropilen çuval üretim tesisi*

4.3. Değerlendirme Kriterlerine Göre Önerilerin Sınıflandırılması

Yörenin doğal, sosyal ve ekonomik koşulları ve potansiyel gelişme çizgileri dikkate alınarak tespit edilen 20 adet yatırım konusunun bir tanesi A grubunda, geriye kalan 19 tanesi de B grubunda yer almaktadır.

A grubu içerisinde bulunan ve *sorunsuz* görünen yatırım konusu, *kültür ırkı koyun yetiştiriciliği*dir.

B grubunda bulunan, *belirli koşullara ve ön hazırlıklara bağımlı* olan yatırım konularından 7'si tarım – hayvancılık ve ormancılık sektöründe, 16'sı da imalat sanayiinde bulunmaktadır.

Şüphesiz ki, Bingöl ili ve yöresi için önerilen gerek A ve gerekse B grubu yatırım konuları ön değerlendirme niteliğini haiz olup uygulanabilirlikleri teknik, ekonomik ve mali fizibilite çalışmalarının sonucuna göre netlik kazanabilecektir.

Sözkonusu yatırım konularının görece üstünlüklerine göre sınıflandırılması ve önerilen yatırım konularının kuruluş yeri faktörlerine göre değerlendirilmesi, tarım ve hayvancılık sektörü ve imalat sanayii için Tablo(42) ve Tablo(43)'de; Bingöl ili ve yöresinin sosyo-ekonomik ve doğal koşulları dikkate alınarak önerilen yatırım konularının, tespit edilen kurulu kapasitelerine göre tahmini yatırım tutarları ve yaratacakları istihdam durumları ise Tablo(44)'de verilmektedir.

TABLO 42 : TARIM VE HAYVANCILIK SEKTÖRÜNDE ÖNERİLEN YATIRIM KONULARININ GÖRELİ AVANTAJ DURUMUNA GÖRE SEÇİMİ

KURULUŞ YERİ FAKTÖRLERİ	Faktör Ağırlığı	Kültür Irkı Koyun Yetiştiriciliği		Et ve Süt Besiciliği		Damızlık Sığır Yetiştiriciliği		Arıcılık	
		Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı
1. Pazara Yakınlık	3	8	24	7	21	8	24	7	21
2. Yardımcı Malz. ve Hammadde Kaynaklarına Yakınlık	2	8	16	8	16	8	16	8	16
3. Taşıma	1	7	7	7	7	7	7	6	6
4. İşgücü	1	8	8	8	8	8	8	8	8
5. Enerji, Yakıt ve Su	2	8	16	8	16	8	16	8	16
6. Arazi Durumu	3	9	27	8	24	8	24	9	27
7. Sosyal ve Kültürel Çevre	1	9	9	9	9	9	9	8	8
8. İklim Koşulları	3	9	27	7	21	8	24	8	24
9. Özendirme Önlemleri	2	6	12	6	12	6	12	6	12
10. Toplam Yat. Tut. İşl. Ser. İht. Ve Fin. Olanakları	2	7	14	7	14	7	14	8	16
TOPLAM			160		148		154		154
Yatırımın Yer Aldığı Görelî Üstünlük Grubu		A		B		B		B	

TABLO(42)'NİN DEVAMI

KURULUŞ YERİ FAKTÖRLERİ	Faktör Ağırlığı	Et ve Yumurta Tavukçuluğu		Hindi Yetiştiriciliği		Yem Bitkileri Yetiştiriciliği		Meyve Yetiştiriciliği	
		Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı
1. Pazara Yakınlık	3	7	21	6	18	8	24	7	21
2. Yardımcı Malz. ve Hammadde Kaynaklarına Yakınlık	2	8	16	8	16	8	16	8	16
3. Taşıma	1	6	6	7	7	9	9	8	8
4. İşgücü	1	8	8	8	8	8	8	8	8
5. Enerji, Yakıt ve Su	2	8	16	8	16	7	14	7	14
6. Arazi Durumu	3	8	24	8	24	7	21	7	21
7. Sosyal ve Kültürel Çevre	1	8	8	8	8	8	8	8	8
8. İklim Koşulları	3	7	21	7	21	7	21	8	24
9. Özendirme Önlemleri	2	6	12	6	12	7	14	7	14
10. Toplam Yat. Tut. İşl. Ser. İht. ve Fin. Olanakları	2	6	12	7	14	9	18	9	18
TOPLAM			144		144		153		152
Yatırımın Yer Aldığı Göreli Üstünlük Grubu		B		B		B		B	

TABLO 43 : İMALAT SANAYİNDE ÖNERİLEN YATIRIM KONULARININ GÖRELİ AVANTAJ DURUMUNA GÖRE SEÇİMİ

KURULUŞ YERİ FAKTÖRLERİ	Faktör Ağırlığı	Bal Ambalajlama Tesisi		Bisküvi ve Gofret Üretimi		Straygarn Yün İpliği Üretim Tesisi		El Halısı ve Kilim Dokuma	
		Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı
1. Pazara Yakınlık	3	7	21	7	21	7	21	7	21
2. Yardımcı Malz. ve Hammadde Kaynaklarına Yakınlık	2	7	14	8	16	8	16	8	16
3. Taşıma	1	7	7	8	8	8	8	8	8
4. İşgücü	2	7	14	7	14	7	14	9	18
5. Enerji, Yakıt ve Su	1	7	7	7	7	7	7	7	7
6. Arsanın Maliyeti, Topoğrafik Yapısı ve İnşaat Maliyeti	1	8	8	8	8	8	8	8	8
7. Sosyal ve Kültürel Çevre	1	8	8	8	8	8	8	8	8
8. İklim Koşulları	1	8	8	8	8	8	8	8	8
9. Çevre Koşullarına Uygunluk	2	8	16	8	16	8	16	8	16
10. Özendirme Önlemleri	2	7	14	7	14	7	14	7	14
11. Yan Sanayiye Yakınlık	1	7	7	8	8	7	7	7	7
12. Üst Düzey Yöneticilerin ve Teknik Pers. Sağlanması	2	6	12	6	12	6	12	6	12
13. İletişim İmkanları	1	7	7	7	7	7	7	7	7
14. Toplam Yatırım Tutarı, İşletme Sermayesi İhtiyacı	2	7	14	6	12	6	12	8	16
15. Finansman İmkanları ve Bankacılık Hizm. Yararlanma	1	6	6	6	6	6	6	6	6
16. Diğer (Güvenlik ve Milli Savunmaya Uygunluk vs.)	2	10	20	10	20	10	20	10	20
TOPLAM			183		185		184		192
Yatırımın Yer Aldığı Görelî Üstünlük Grubu		B		B		B		B	

TABLO(43)'ÜN DEVAMI

KURULUŞ YERİ FAKTÖRLERİ	Faktör Ağırlığı	Maden Suyu Şişeleme Tesisi		Çimento Üretimi		Kraft Torba Üretimi		Polipropilen Çuval Üretim Tesisi	
		Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı
1. Pazara Yakınlık	3	7	21	7	21	8	24	8	24
2. Yardımcı Malz. ve Hammadde Kaynaklarına Yakınlık	2	8	16	8	16	8	16	6	12
3. Taşıma	1	6	6	7	8	8	8	8	8
4. İşgücü	2	7	14	7	14	7	14	7	14
5. Enerji, Yakıt ve Su	1	7	7	7	7	7	7	7	7
6. Arsanın Maliyeti, Topoğrafik Yapısı ve İnşaat Maliyeti	1	8	8	8	8	8	8	8	8
7. Sosyal ve Kültürel Çevre	1	8	8	8	8	8	8	8	8
8. İklim Koşulları	1	8	8	8	8	8	8	8	8
9. Çevre Koşullarına Uygunluk	2	8	16	6	12	8	16	7	14
10. Özendirme Önlemleri	2	7	14	7	14	7	14	7	14
11. Yan Sanayiye Yakınlık	1	7	7	7	7	7	7	6	7
12. Üst Düzey Yöneticilerin ve Teknik Pers. Sağlanması	2	6	12	6	12	6	12	6	12
13. İletişim İmkanları	1	7	7	7	7	7	7	7	7
14. Toplam Yatırım Tutarı, İşletme Sermayesi İhtiyacı	2	7	14	6	12	6	12	7	14
15. Finansman İmkanları ve Bankacılık Hizm. Yararlanma	1	6	6	6	6	6	6	6	6
16. Diğer (Güvenlik ve Milli Savunmaya Uygunluk vs.)	2	10	20	10	20	10	20	10	20
TOPLAM			185		180		187		182
Yatırımın Yer Aldığı Göreli Üstünlük Grubu		B		B		B		B	

TABLO(43)'ÜN DEVAMI

KURULUŞ YERİ FAKTÖRLERİ	Faktör Ağırlığı	Küp Şeker Üretimi		Tarım Alet ve Makinaları İmalatı		Veteriner İlaçları Üretim Tesisi		Tarım İlaçları Üretimi	
		Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı
1. Pazara Yakınlık	3	8	24	8	24	8	24	7	21
2. Yardımcı Malz. ve Hammadde Kaynaklarına Yakınlık	2	8	16	7	14	6	12	6	12
3. Taşıma	1	7	7	6	6	7	7	7	7
4. İşgücü	2	7	14	6	12	7	14	7	14
5. Enerji, Yakıt ve Su	1	7	7	7	7	7	7	7	7
6. Arsanın Maliyeti, Topoğrafik Yapısı ve İnşaat Maliyeti	1	8	8	8	8	8	8	8	8
7. Sosyal ve Kültürel Çevre	1	8	8	8	8	8	8	8	8
8. İklim Koşulları	1	8	8	8	8	8	8	8	8
9. Çevre Koşullarına Uygunluk	2	8	16	8	16	6	12	6	12
10. Özendirme Önlemleri	2	7	14	7	14	7	14	7	14
11. Yan Sanayiye Yakınlık	1	7	7	6	6	6	6	6	6
12. Üst Düzey Yöneticilerin ve Teknik Pers. Sağlanması	2	6	12	6	12	6	12	6	12
13. İletişim İmkanları	1	7	7	7	7	7	7	7	7
14. Toplam Yatırım Tutarı, İşletme Sermayesi İhtiyacı	2	8	16	6	12	6	12	6	12
15. Finansman İmkanları ve Bankacılık Hizm. Yararlanma	1	6	6	6	6	6	6	6	6
16. Diğer (Güvenlik ve Milli Savunmaya Uygunluk vs.)	2	10	20	10	20	10	20	10	20
TOPLAM			190		180		177		174
Yatırımın Yer Aldığı Göreli Üstünlük Grubu		B		B		B		B	

**TABLO 44 : ÖNERİLEN YATIRIM KONULARININ TAHMİNİ YATIRIM TUTARI
VE İSTİHDAM DURUMU**

ÖNERİLEN YATIRIM KONULARI	KAPASİTE	TOPLAM YATIRIM TUTARI (\$)	İSTİHDAM (Kişi)
TARIM VE HAYVANCILIK			
Arıcılık	60 Kovan	9.000	2
Kültür Irkı Koyun Yetiştiriciliği	FAB	FAB	FAB
Damızlık Sığır Yetiştiriciliği	400 Baş Hayvan /Yıl	1.000.000	35
Et ve Süt Besiciliği	1.000 Baş Hayvan/Yıl	1.500.000	40
Et ve Yumurta Tavukçuluğu	150.000 Adet/Dönem	1.500.000	30
Hindi Yetiştiriciliği	360.000 Adet/Yıl Hindi Yetiş. 1.500 Adet/Gün Kuluçhane	750.000	30
Meyve Yetiştiriciliği	FAB	FAB	FAB
Yem Bitkileri Yetiştiriciliği	FAB	FAB	FAB
İMALAT SANAYİİ			
Bal Ambalajlama Tesisi	FAB	FAB	FAB
Bisküvi ve Gofret Üretimi	2.000 Ton/Yıl	1.350.000	45
Straygarn Yün İpliği Tesisi	1.000 Ton/Yıl	5.000.000	
El Halısı ve Kilim Dokuma	20.000 m ² /Yıl	300.000	60
Maden Suyu Şişeleme Tesisi	200.000 Adet/Yıl	400.000	15
Çimento Üretimi	FAB	FAB	FAB
Kraft Torba Üretimi	50.000.000 Adet/Yıl	3.500	100
Küp Şeker Üretimi	7.500 Ton/Yıl Küp Şeker Üretimi	200.000	15
Tarım Aletler ve Makinaları İmalatı	2.500 Adet/Yıl	700.000	60
Veteriner İlaçları Üretim Tesisi	20 Milyon Doz/Yıl Bakteri 30 Milyon Doz/Yıl Çiçek Aşısı	3.350	50
Tarım İlaçları Üretimi	3.000 Ton/Yıl	350.000	40
Polipropilen Çuval Üretim Tesisi	3.750.000 Adet/Yıl Çuval	1.400.000	45

5. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Türkiye gibi gelişmekte olan bir ülkede, kıt kaynakların optimal şekilde kullanılması son derece önem kazanmaktadır. Sözkonusu gelişme sürecinin tamamlanmasında, üretim faktörlerinin etkin bir biçimde kullanımı ise doğru yatırım kararlarının alınması ve bu yatırımların en uygun zamanda hayata geçirilerek milli ekonomiye kazandırılması ile mümkün olmaktadır. Bu çerçevede , yatırım projelerinin değerlendirilmesinde, uygun yatırım alanları araştırmasının önemi ortaya çıkmaktadır.

Uygun yatırım alanları araştırması; ilin/ilçenin veya bölgenin kısa ve uzun dönemde beklenen gelişmeleri de dikkate alınarak, önerilebilecek yatırım konuları ile bunların muhtemel kuruluş yerlerini tespit etmeye yönelik çalışmaları içermektedir.

Bu çalışmaları yönlendiren birincil amaç, yöre kaynakları ile uyumlu ve pazarlama imkanı yüksek yatırım alanlarının belirlenmesidir. Uygun yatırım alanları araştırmasının temel inceleme alanı ise “**kuruluş yeri faktörleri analizi**”dir. Kuruluş yeri faktörleri, belirli bir üretim biriminin belirli bir coğrafi konuma yerleştirilmesi halinde, sözkonusu üretim biriminin maliyeti, satış hasılatı ve sermaye yapısı üzerinde etkili olan tüm konumsal özellikleri içerir. Diğer bir ifadeyle, kuruluş yerinin seçimi, genellikle işletme giderlerinin en düşük, işletme gelirlerinin en yüksek olduğu yerin belirlenmesi sürecini içermektedir.

Kuruluş yeri seçimine ilişkin verilecek karar, tesisin faaliyeti süresince değiştirilmesi zor ve çoğu zaman mümkün olmayan, değiştirilmesi mümkün olduğunda ise çok yüksek maliyetlere katlanması gereken bir karardır. Kuruluş yeri kararının bu özelliği, ciddi ve isabetli araştırmaların yapılmasını kaçınılmaz kılmaktadır. Dolayısıyla, kuruluş yeri seçimine

etki eden faktörleri çok iyi bir şekilde tespit etmek ve bu faktörlerin kuruluş yeri üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerini detaylı bir şekilde analiz etmek gerekmektedir.

İktisadi yapının ağırlıklı olarak tarım ve hayvancılık sektörlerince belirlendiği Bingöl ilinde, özel sektörce gerçekleştirilmiş imalat sanayi yatırımı yok denebilecek düzeydedir. Tarım ve ticaret sektörlerinde, sanayiye yönelebilecek bir sermaye birikiminin yaratılmaması sonucu, sanayi yatırımları kamunun öncülüğünde ve ortaklığında gerçekleştirilen birkaç tesisle sınırlı kalmıştır.

Bu bağlamda il tarım ve hayvancılığında halen uygulanmakta olan geleneksel üretim yöntemlerinin modernleştirilmesinin, verimin artırılarak sanayiye yönelebilecek bir sermaye birikiminin yaratılması açısından önemi ortadadır. Bu doğrultuda **Bingöl-Muş Kalkınma Projesi**'nin süresinin uzatılması ve benzer projelerin devreye sokulması, büyük önem arz etmektedir.

Ayrıca Organize Sanayi Bölgesi'nin tamamlanmasının ve ilin altyapı eksikliklerinin giderilmesinin, yatırımları teşvik edici bir unsur olacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmada Bingöl ili ve yöresinin mevcut ekonomik ve sosyal dengesizliklerine çözüm getirme çabaları kapsamında kısa ve orta vadede yapılabirliği mümkün gözüken ve yeni istihdam alanları yaratabilecek yatırım konusu önerileri sunulmuştur.

İlin ekonomik ve sosyal koşulları dikkate alınarak yapılan araştırmalar ve değerlendirmeler sonucunda belirlenen yatırım konuları, öneri niteliğinde olup uygulanabilirlikleri teknik, ekonomik ve mali inceleme ve değerlendirmeleri içeren yapılabirlik etüdlerinin sonucunda netleşecektir.

Sözkonusu yatırım önerilerinin gerçekleşme oranı ise şüphesiz ki, ilin altyapı yatırımlarının bir an önce tamamlanması, güvenlik konusundaki kuşku ortadan

kaldırılması ve en önemlisi potansiyel yatırımcıların Bingöl ili ve yöresinde yatırım yapmaya motive edilmesine bağlı olacaktır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- *Bankalarımız 1994, Türkiye Bankalar Birliği, Mayıs 1995.*
- *Bankalarımız 1995, Türkiye Bankalar Birliği, Mayıs 1996.*
- *Bankalarımız 1996, Türkiye Bankalar Birliği, Mayıs 1997.*
- *Bankacılar, Türkiye Bankalar Birliği, Sayı 21, Haziran 1997.*
- *Genel Nüfus Sayımı, İdari Bölünüş, 1990, DİE.*
- *İl ve Bölge İstatistikleri 1994, DİE.*
- *İlgili Resmi Gazeteler.*
- *İller ve Bölgeler İtibariyle Çeşitli Göstergeler, DPT, Kasım 1997.*
- *İller İtibariyle GSYİH 1987-1994, DİE.*
- *İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (1996), DPT, Aralık 1996.*
- *Tarımsal Yapı (Üretim, Fiyat, Değer) 1994, DİE.*
- *Tarımsal Yapı (Üretim, Fiyat, Değer) 1995, DİE.*
- *Tarımsal Yapı (Üretim, Fiyat, Değer) 1996, DİE.*
- *Türkiye Elektrik Dağıtım ve Tüketim İstatistikleri 1995, TEDAŞ.*
- *Türkiye Elektrik Dağıtım ve Tüketim İstatistikleri 1996, TEDAŞ.*
- *Yataklı Tedavi Kurumları İstatistik Yıllığı 1994, T.C. Sağlık Bakanlığı.*
- *Yataklı Tedavi Kurumları İstatistik Yıllığı 1995, T.C. Sağlık Bakanlığı.*
- *Yataklı Tedavi Kurumları İstatistik Yıllığı 1996, T.C. Sağlık Bakanlığı.*
- *Yatırımlarda Devlet Yardımları, T.C. Hazine Müsteşarlığı Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü.*
- *Bingöl İl'i Ekonomik ve Sosyal Durum Raporu 1997, Bingöl Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü.*
- *İl Brifing Dosyası 1997, T.C. Bingöl Valiliği.*

